

Vammaisen lapsen vertaistuki integroidussa erityisryhmässä



Nyström, Sanna

Rasanen, Jenni

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

Vammaisen lapsen vertaistuki integroidussa erityisryhmässä

Nyström Sanna
Rasanen Jenni
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Syksy 2010

Tikkurila
Sosiaalialan koulutusohjelma

Sanna Nyström ja Jenni Rasanen

Vammaisen lapsen vertaistuki integroidussa erityisryhmässä

Vuosi 2010 Sivumäärä 52

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkielma. Opinnäytetyöprosessi alkoi keväällä 2010 ja jatkui lokakuulle 2010. Työn tarkoituksena oli määrittellä vammaisten lasten vertaistukea integroidussa erityisryhmässä. Halusimme myös tutkielmallamme selvittää vertaistuen mahdollisuuksia vammaisen lapsen kehityksen näkökulmasta sekä kerätä tietoa siitä, miten vertaistukea voitaisiin mahdollisesti kehittää. Lisäksi tavoitteenamme oli tuottaa materiaalia, jota JYVÄ -työryhmä voisi hyödyntää oman toimintansa kehittämisessä.

Käytimme aineistonkeruumenetelmänä teemahaastatteluja, jotka toteutimme kesäkuussa 2010 yksilöhaastatteluina. Haastatteluihin osallistui yhteensä neljä työntekijää yhdestä vantaalaisesta integroidusta erityisryhmästä sekä yhden vammaisen lapsen vanhempi. Haastatteluiden avulla pyrimme nostamaan haastateltavien omia näkemyksiä ja kokemuksia vertaistuesta ja sen toteutumisesta kyseisessä integroidussa erityisryhmässä.

Tulokset osoittavat, että vertaistuki koetaan integroidussa erityisryhmässä eri tavoin eikä yhtä ainoaa oikeaa tapaa määrittellä sitä ole. Integraatiomallin ja vertaistuen korostaminen ovat jokseenkin ristiriidassa keskenään, koska integraation ajatuksena on poistaa lasten eriarvoisuutta ja korostaa kaikkien lasten keskinäistä vertaisuutta. Haastatteluista nousi kuitenkin esille runsaasti erilaisia ajatuksia vertaistuesta ja sen mahdollisuuksista lapsen sosiaalisen ja psyykkisen kehityksen kannalta.

Lasten välinen vuorovaikutus ja myönteinen kasvuympäristö koettiin merkittävinä tekijöinä tasapainoisen kehityksen kannalta. Vertaistuki nähtiin ennemminkin mallintamisena ja kannustamisena kuin lasten, joilla on samanlainen vamma, välisenä tukena. Myös aikuisen roolia pidettiin merkittävänä pienten lasten vertaistuessa, koska lapset eivät vielä täysin ymmärrä omaa rajoitettaan tai tuen tarvettaan. Kehittämisideoina nousi esille muun muassa järjestöjen näkyvyyden parantaminen päivähoitossa. Myös vanhempien motivaatiota perheiden ja lasten yhteisen toiminnan järjestämiseksi painotettiin, koska päiväkodin työntekijät eivät voi vanhempia pakottaa yhteistyöhön.

Tavoitteenamme ei ole ollut tehdä yleistäviä päätelmiä, koska tutkielmamme on laadullinen. Haastatteluista saatu materiaali ei ole yleistettävissä, sillä se kuvaa vain kyseisen yksikön tiimin ja asiakkaiden näkökulmia ja kokemuksia. Haastatteluista nousi kuitenkin esiin joitakin teemoja, joita voidaan tarkastella yleisemmällä tasolla.

Asiasanat: Vertaistuki, lapsen vammaisuus, sosiaalinen ja psyykinen kehitys lapsuudessa, varhaiserityiskasvatus, integroitu erityisryhmä

Laurea Tikkurila
Degree Programme in Social Services

Sanna Nyström and Jenni Rasanen

Peer support of children with disability in integrated special group

Year	2010	Pages	52
------	------	-------	----

Our thesis is a qualitative research. The process began in spring 2010 and continued until October 2010. The purpose was to define what the peer support of children with a disability is in integrated special group. We wanted to research what kinds of opportunities peer support has from the point of view of the development of a child with disability. We also wanted to collect information on how peer support could be improved. Moreover, our intention was to produce material that the JYVÄ- team could take advantage of when they develop their course of action.

As a method of gathering research material we used theme interviews which we executed in June 2010 via individual interviews. Four employees from one integrated special day-care unit in Vantaa and one parent of a child with a disability participated in the interviews. By means of the interviews we attempted to pick up the interviewees' own opinions and experiences of the peer support and its materialization in the integrated special group.

The results of our thesis indicate that peer support is experienced in many different ways in an integrated special group. There is no one right way to define it. There is a dilemma between the model of integration and emphasizing the peer support, because the main idea of integration is to eliminate children's inequality and underline that all children are treated as equals. We have plenty of ideas about peer support and its opportunities from the point of view of child's social and psychical development.

Interaction between children and positive growing environment were seen as significant reasons for balanced development. Peer support was seen rather as giving model to the children and encouraging than as mutual support from children with a similar disability. Also adult's role was thought as a remarkable tool in peer support, because children do not yet understand their own disability or the need of support. Organizations' visibility in day care is one of the development ideas that stood up from the interviews. Also parents' motivation in organizing mutual action between families and children was emphasized, because employees in day care cannot force parents into collaboration.

Our goal has not been to make sweeping assumptions, because our thesis is qualitative. The material from the interviews cannot be generalized because it illustrates only the viewpoints and experiences of the one team and client in question. There were some themes that were emphasized, which can be observed on a more general level.

Key words: Peer support, Children with disability, Social and Psychical development in Childhood, Childhood Special Education, Integrated Special Group

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Vertaistuki	9
2.1	Vertaistoiminnan tarkoitus.....	9
3	Lapsen vammaisuus	10
3.1	Vammaisena yhteiskunnassa.....	11
3.2	Vammaisuus arjen keskellä	12
4	Sosiaalinen ja psyykinen kehitys lapsuudessa.....	12
4.1	Kehityksen lähtökohdat	13
4.2	Itsetunto ja minäkuva	13
4.3	Ympäristön vaikutus.....	14
5	Varhaiserityiskasvatus	15
5.1	Kasvun ja kehityksen tukeminen.....	16
5.2	Eryityiskasvatuksen kehitys	17
5.3	Integraation merkitys varhaiserityiskasvatuksessa	17
6	Tavoitteet	19
6.1	Opinnäytetyön tavoitteet	20
6.2	Omat oppimistavoitteet	21
7	Tutkielman toteutus	21
7.1	Kvalitatiivinen tutkimus	22
7.2	Tutkimusmenetelmänä teemahaastattelu	23
7.3	Aineiston analysointi ja aineistolähtöinen sisällönanalyysi	24
8	Tulokset	25
8.1	Mitä on lasten vertaistuki?	25
8.1.1	Lapselta lapselle	26
8.1.2	Luokittelu ja tasa-arvoisuus.....	27
8.1.3	Aikuisen rooli.....	27
8.2	Vertaistuen merkitys vammaisen lapsen kehityksessä	29
8.2.1	Psyykinen kehitys	29
8.2.2	Sosiaalinen kehitys	31
8.3	Vertaistuen kehittäminen päivähoidossa	32
8.3.1	Yhteistyö järjestöjen kanssa	32
8.3.2	Vanhempien motivaatio.....	33
8.3.3	Vertaistuen haasteena lähipäiväkoti-idea ja resurssit.....	34
9	Yhteenveto tuloksista	35
10	Pohdinta	36
11	Prosessin arviointi	40
11.1	Luotettavuus	40
11.2	Eettisyys.....	42

11.3	Tavoitteiden saavuttaminen	43
11.4	Toteutuksen arviointi	44
11.5	Yhteistyön analysointi	45
12	Jatkotutkimusaiheita	46
	Lähteet	48
	Liitteet.....	51
	Liite 1 Haastattelurunko	51
	Liite 2 Tutkimuslupa.....	52

1 Johdanto

Osa päivähoidossa olevista lapsista tarvitsee erityistä tukea kasvulleen ja kehitykselleen sairauden tai vamman vuoksi. Ongelmia voi esiintyä lapsen psyykkisessä, fyysisessä tai sosiaalisessa osa-alueessa, esimerkiksi puhe- ja hahmotushäiriöt, kehitys-, aisti- ja liikuntavammaiset sekä sosiaalis-emotionaalisesti häiriintyneet. Näiden erityispiirteiden vuoksi he tarvitsevat hoidollisia, kasvatuksellisia tai opetuksellisia erityistoimia. Yksilökohtaiset erot ovat suuria, joten kunkin lapsen kohdalla noudatetaan henkilökohtaista kasvatussuunnitelmaa. (Mäkelä & Tossavainen 1999.)

Vertaistuki lasten kasvua tukevana tekijänä on alkanut herättää mielenkiintoa viime vuosina entistä enemmän. Ensimmäiset vertaistukea koskevat tutkimukset käsittelevät lasten sosiaalista asemaa ja vertaistuen vaikutusta asemaan yhteiskunnassa aikuisiällä. Nykyisin tutkimuskohteena on vertaistuen vaikutus lapsen kehitykseen. 2000-luvulla tutkimukset ovat lisääntyneet. Vertaistuella on tutkittu olevan vaikutusta aikuisiän mielenterveysongelmiin ja syrjäytymiseen, minkä vuoksi vertaistukea tulisi tarjota lapsuudesta saakka. Erilaisuus on siis riskitekijä. (Salmivalli 2005: 18,20.) Koemme, että vertaissuhteita ja - tukea tulisi kehittää, koska vertaistuen tarjoamia mahdollisuuksia lapsen kehityksen kannalta ei ole hyödynnetty tarpeeksi.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää, mitä vammaisen lapsen vertaistuki on integroidussa erityispäiväkotiryhmässä. Tehtävänä on kartoittaa ja määrittää lapsen vertaistuki vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan näkökulmista. Tässä työssä selvennetään, mitä vertaistuki konkreettisesti on ja miten se koetaan päiväkodissa. Lisäksi pyrimme selvittämään, miten vammaisten lasten keskinäinen vertaistuki huomioidaan ryhmässä, jossa on myös vammattomia lapsia. Haastattelimme erään päiväkodin integroidun erityisryhmän henkilökuntaa sekä yhden lapsen vanhempaa. Työssämme esittelemme haastatteluista saatuja tuloksia ja niistä tehtyjä johtopäätöksiä sekä esille nousseita ajatuksia.

Lisäksi työmme lähtökohtana on tuottaa uutta informaatiota JYVÄ-työryhmälle, joka hyödyntää tietoa kehittäessään toimintaansa. JYVÄ-työryhmä koostuu seitsemästä eri vammaistoimijasta, jotka toiminnallaan pyrkivät vahvistamaan, lisäämään sekä kehittämään vertaistukea. JYVÄn toiminta on ollut käynnissä reilut viisi vuotta. JYVÄ järjestää erilaisia tapahtumia ja koulutuksia perheille sekä tuottaa alan ammattilaisille informaatiota ja materiaalia vertaistuen monipuoliselta kentältä. Lisäksi JYVÄ pyrkii selkeyttämään ja määrittämään alan sanastoa, joka voidaan usein mieltää monin eri tavoin. Mukana ovat Uudenmaan Lihastautiyhdistys Ry, Aivovammaliitto Ry, Suomen CP-liitto Ry, Invalidiliitto Ry, Kynnys Ry, TATU Ry sekä Rinnekoti-Säätiön Lasten kuntoutuskoti. (JYVÄ 2010.)

Tavoitteena on myös tuoda vertaistukea näkyvämmäksi päiväkodin arjessa sekä korostaa lapsen vertaistuen tärkeyttä. Haastatteluista saadut tulokset eivät täysin vastanneet odotuksiamme, joten jouduimme pohtimaan uudelleen sitä, miten vertaistuen mahdollisuuksia voitaisiin hyödyntää ja tuoda esille päivähoitossa. Toivottavasti työmme kuitenkin herättää myös päiväkodin henkilökunnan pohtimaan vertaistuen mahdollisuuksia.

Työskentely päiväkodissa ja lasten parissa on meille molemmille entuudestaan tuttua. Työstä vammaisten lasten kanssa kummallakaan ei ole kokemusta, mutta silti se kiinnostaa kovasti molempia. Vammaisten lasten integroiminen tavallisiin päiväkotiryhmiin yleistyy varmasti tulevaisuudessa inklusioajattelun kasvattaessa suosiotaan. Inklusiolla ajetaan kaikkien yksilöiden tasa-arvoa ja syrjimätöntä yhteiskuntaa vamman asteeseen katsomatta (Saloviita 2010). Koemme tärkeäksi kehittää omaa ammatillisuuttamme, jotta osaamme vastata tuleviin haasteisiin työelämässä.

2 Vertaistuki

Vertaistuki ei ole ollut varhaisissa kehityspsykologisissa teorioissa keskeisessä asemassa. Aiemmin on painotettu lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tärkeyttä lapsen kehityksen kannalta, mutta nykyisin mielenkiinto on siirtynyt vertaisten väliseen vuorovaikutukseen. Kysymys siitä, kuka tai ketkä lapsen sosiaaliseen kehitykseen vaikuttavat voimakkaimmin, on edelleen ajankohtainen. (Salmivalli 2005: 16, 21.)

Vertaistuen tutkimusten historiasta voidaan erottaa kolme keskeistä teemaa, joiden ympäriltä vertaistukea on tutkittu. Ensimmäisenä suuntauksena on lapsen sosiaaliseen asemaan vaikuttavien tekijöiden tarkastelu. Toinen suuntaus on keskittynyt sosiaalisten suhteiden ja vertaistuen vaikutukseen sosiaalisessa kehityksessä. Kolmas suuntaus on tutkinut vertaistuen vaikutusta asenteisiin ja käytökseen: aiheutuuko vertaistuesta paineita olla samanlainen kuin muut? (Salmivalli 2005: 16.)

Vertaisen merkitys lapsen kehityksessä on viime vuosikymmeninä alkanut nosta päätään ja herättää mielenkiintoa. Vertaisella tarkoitetaan samanikäistä, suunnilleen samalla kehitystasolla niin henkisesti, emotionaalisesti kuin kognitiivisesti olevaa henkilöä. Vertaisen kanssa jaetaan ja koetaan asioita; tunteita, tietoja, taitoja sekä asenteita, jotka ovat olennainen osa lapsen sopeutumista ympäristöön. Vertaisen kiintymys ansaitaan ja suhde on tasavertainen. Vertaisen avulla lapsi saa tyydytettyä tarpeitaan sosiaalisesti ja emotionaalisesti. Lapsi kokee yhteenkuuluvuuden tunteita ja saa hellyyttä vertaiseltaan. Vertaiseltaan lapsi saa palautetta itsestään ja muokkaa sen avulla omaa minäkuvaansa. (Salmivalli 2005: 15-16, 32-33.)

2.1 Vertaistoiminnan tarkoitus

Vertaistukea on monenlaista ja siitä käytetään useita eri termejä, esimerkiksi oma-apuryhmä, tuki- ja itseapuryhmä. Eri nimikkeistä huolimatta tärkeintä on ryhmän toiminnan sisältö. Vertaisryhmätoiminnalla tarkoitetaan samanlaisessa tilanteessa olevia ihmisiä, jotka muodostavat tukiverkoston. Jakaessaan omia tunteitaan, tietojaan ja kokemuksiaan ihmiset saavat tukea toisiltaan. Koska vertaistuen tarkoituksena on samankaltaisessa tilanteessa olevien ihmisten keskinäinen tuen antaminen, on tärkeää ryhmän toiminnan kannalta, että sen jäsenet ovat tasa-arvoisessa asemassa keskenään eivätkä ohjeet tule ylhäältä päin. Samojen kokemusten vuoksi vertaistukiryhmän jäsenet voivat ymmärtää toisiaan paremmin kuin asiantuntijat. Näin ollen vertaistuesta saa konkreettisempaa apua kuin esimerkiksi lääkärissä käymisestä. (Kinnunen 2006: 35-36.)

Vertaistukea on verrattu vapaaehtoistoimintaan, vaikka ne eroavat suuresti toisistaan. Aito vertaistuki on samanlaisia vaikeuksia tai vastoinkäymisiä kokeneiden ihmisten tukea toisil-

leen. Vertaiset toimivat tasaveroisesti vertaistukiryhmässä. Kaikessa toiminnassa on mukana toisen auttaminen. Kuitenkaan apua ei tarjota tai vastaanoteta aina tiedostetusti. (Kinnunen 2006: 36.) Integroidussa päiväkotiryhmässä lapset eivät välttämättä ymmärrä vertaistukea ja sen merkitystä. On tarpeellista tutkia sitä, miten se näkyy heidän toiminnassaan ja kehityksessään vai näkykö se lainkaan.

Vertaisryhmissä voi muodostua ystävyysuhteita, jotka tarjoavat jatkuvaa tukea. Ryhmät voivat jatkaa toimintaa vuosia siten, että toiminnan tavoitteita muutetaan tarpeita vastaaviksi. Vahvoilla vertaissuhteilla saattaa olla myös haittapuolensa. Vahvat siteet tiettyihin ihmisiin voivat vaikeuttaa sosiaalisten suhteiden solmimista vertaisryhmien ulkopuolella. Toiminnan keskeinen ajatus on kuitenkin se, että jokainen löytää oman paikkansa ryhmässä ja säilyttää sen. (Kinnunen 2006: 36-37.) Myös tutkielmamme tulokset viittaavat siihen, että vertaissuhteista voi todella syntyä syvä ystävyysuuhde, joka tukee ja kantaa lasta aikuiseksi kasvamisessa.

Kinnusen (2006: 35) mukaan kaikki vertaissuhteet kehittyvät omalla tavallaan riippuen osallistujista, heidän tavoitteistaan ja toiveistaan. Vertaistuki ei ole aina tarkoitushakuista toimintaa, vaan se voi olla myös sosiaalinen prosessi, joka ruokkii itse itseään. (Kinnunen 2006: 35.) Jo pienten lasten väliseen vertaistukeen tulisi siis kiinnittää enemmän huomiota, vaikka lapsi ei vielä itse toiselta saamaansa tukea ymmärtäisikään.

3 Lapsen vammaisuus

Vammaisuuden historiaan kuuluu pitkä liuta nimityksiä, joilla kuvataan vammaisuuden laatua: raajarikko, vajaamielinen, vaivainen. Kaikkiin näihin nimityksiin kuuluu nykyäskäytännön mukaan negatiivinen sävy. Vammaisuus on koettu pelottavana, joskus jopa pahuuden ilmentymänä, Jumalan rangaistuksena. Ajanlaskumme alkupuolella vammaiset kohtasivat vainoa ja vammaisen lapsen heitteillejättö tai surmaaminen oli hyväksyttäviä tekoja. Vammaisia lapsia piiloteltiin ja heidät eristettiin yhteisöistä, sillä heidän uskottiin herättävän paheksuntaa ja pelkoa yhteiskunnassa. (Repo 2004b: 13.)

Onko vanhan kansan ajattelutapa juurtunut niin syvään kulttuuriimme, että vammaisuus ja erilaisuus koetaan edelleen pelottavana asiana? Jollain tavalla ”normaalista” poikkeavat tuntuvat edelleenkin herättävän hämmennystä ja vieroksuntaa yhteiskunnassamme. Onko tämä merkki siitä, että ihminen koetaan ja tuomitaan ulkoisten piirteidensä perusteella? Olisiko tulevilla sukupolvilla paremmat edellytykset hyväksyä yksilöt sellaisenaan, tuomitsematta heitä poikkeavuutensa vuoksi? Tähän on ainakin pyritty muun muassa perustuslain syrjijä koskevalla pykälällä, mutta riittäkö se asenteiden muutokseen.

”Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.” (Suomen perustuslaki § 6.)

3.1 Vammaisena yhteiskunnassa

Vammaiseksi luokitellaan jokainen ihminen, joka on syntyjään fyysisiltä tai henkisiltä ominaisuuksiltaan tai muiden puutteiden vuoksi kykenemätön huolehtimaan itsenäisesti normaaleista yksilöllisistä tai sosiaaliseen elämään kuuluvista tarpeista (Repo 2004b: 26). Tässä työssä käytämme käsitettä vammainen, kun viittaamme lapseen, jolla on ulkoisesti näkyvä vamma, joka rajoittaa ja/tai hankaloittaa toimintaa omassa elinympäristössä. Revon (2004a: 9-10) mukaan vammaisuudesta puhuttaessa on olennaista keskittyä vamman aiheuttamaan sosiaaliseen haittaan, joka on riippuvainen yhteiskunnan asenteista ja elinympäristöstä. Sosiaalinen haitta saman vamman kanssa eläville voi olla hyvin erilainen riippuen siitä, mitä vaatimuksia vammattomien ehdoilla rakennettu yhteiskunta asettaa.

Vammaisuuteen on kautta aikojen liittynyt ennakoasenteita. Asenteet ja vammaisuutta määrittävät termit ovat vaikuttaneet vammaisten lasten kohteluun ja asemaan yhteiskunnassa. Lapsen vamman nimeäminen sekä lapsen leimaaminen tiettyyn vammaisluokkaan vie huomion lapsen kyvyistä kyvyttömyyteen. Vammaisiin liitetään usein leima, joka kuvastaa heidän riippuvuuttaan, avuttomuuttaan sekä alemmuudentunnetta. (Hakkarainen 2000: 8-9, 14.)

Yleisöpalstoilla on syksyn aikana käyty keskusteluja lasten leimaamisesta ja sen aiheuttamista seurauksista lapsen myöhempään elämään. Päivähoidon henkilökuntaa kritisoidaan liiallisesta lasten tarkkailusta ja lasten ”kiintiöleimaamisista”. (Hilden 2010; Ikonen 2010.) Onko kyseessä kuitenkin lasten kehitysviivästymien liiallinen seuranta vai pyritäänkö lapsille saamaan tarvittavaa tukea jo varhaisessa vaiheessa? Lapsen toiminnan rajoitteiden tunnistaminen hyvissä ajoin saattaa lieventää tarvittavia tukitoimia myöhemmässä elämässä. Lapsen hoito erityispiirteet huomioiden auttaa lasta sopeutumaan yhteiskuntaan omana itsenään. Lapsen vamman tai muun rajoitteen havainnointi jo varhaisessa lapsuudessa mahdollistaa vertaissuhteiden luomisen pienestä pitäen ja näin auttaa lasta sosiaalisessa kasvussa kohti aikuisuutta.

Vammaan suhtaudutaan edelleen usein sairautena, vaikka lapsi ei sairastele sen enempää kuin vammatonkaan lapsi. Sen sijaan vammaan tulisi suhtautua ominaisuutena, osana lapsen persoonaa, joka tekee lapsesta ainutlaatuisen. (Hakkarainen 2000: 12.) Sana vammainen ei kuvaa yksilöä kaikkine piirteineen, vaan vamma on vain yksi lasta kuvaava, toisinaan lähes merkityksetön asia. Lapsen vammaiseksi määrittämisen keskeisenä tarkoituksena on auttaa erityistarpeiden ja mahdollisten tukitoimien huomaaminen. Vammaisten osallistuminen yhteiskunnan

toimintaan tuo esiin yhteiskunnan monimuotoisuutta ja toisaalta yhteneväisyyttä kaikkine tarpeineen ja toiveineen. (Repo 2004a: 12.)

Vammaisuuden määrittelemisen ei ole enää yksilöllistä vaan myös sosiaalista, mikä tulee ottaa huomioon jo varhaiskasvatuksessa. Lasten hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen avautuu enemmän mahdollisuuksia, kun vammaisuus nähdään sosiaalisena tai yhteisöllisenä tuotteena. Yksilöiden muuttaminen ei riitä, vaan huomio tulee kiinnittää asenteiden ja ympäristöjen muuttamiseen. Täytyy muistaa, että erityisen tuen tarpeessa oleva lapsi on ennen kaikkea lapsi, jolla on vahvuuksia. Lisäksi hänellä tulee olla enemmän yhteisiä kuin eriäviä ominaisuuksia muiden lasten kanssa. (Viittala 2006: 11.)

3.2 Vammaisuus arjen keskellä

Vammaiset lapset kohtaavat päivittäin erilaisuutta ja normaaliutta. He joutuvat pohtimaan näitä asioita omassa itsessään, minkä vuoksi lasta tulisi kuunnella ja ottaa heidän kokemukset ja näkemykset huomioon tavallisessa arjessa. Arkipäivän rikkaus ja moninaisuus eivät tule esille, jos lapsia pidetään vain homogeenisena ryhmänä. (Viittala 2006: 26.) Toisaalta on tärkeää ottaa huomioon ne käytännöt, jotka painottavat kilpailua ja arviointia sekä lasten välistä vertailua. Pitäisi enemmän tukea niitä toimintamalleja, jotka pyrkivät yrittämiseen ja pitkäjänteiseen syventymiseen sekä rohkaisevat positiivisten mielikuvien synnyttämiseen. (Thunberg 2006: 105.)

Vammaisen lapsen kohtaaminen herättää aina tunnetilan, joka voi olla ahdistus, pelko, kiinnostus, inho, sääli, auttamisen halu tai muu vastaava. Omien tunteiden huomioiminen voi olla työlästä, mutta niiden tunnustaminen on tärkeää. Lisäksi tunteille tulee antaa nimi, jotta voi pohtia omaa asennetta ja suhtautumista niihin. Tunteiden tunnustelu ja hyväksyminen auttavat kasvattajaa ymmärtämään omaa itseään sekä lasta ja hänen tarpeitaan sekä heidän yhteistä vuorovaikutusta. (Pihlaja & Svärd 1996: 138-139.)

4 Sosiaalinen ja psyykinen kehitys lapsuudessa

Lapsen psyykkisen kehityksen pohjana toimii varhaisessa vuorovaikutuksessa muodostettu kiintymyssuhde vanhempaan tai muuhun huoltajaan. Kiintymyssuhdeteorian on luonut John Bowlby, joka teoriallaan kuvaa varhaisen vuorovaikutuksen vaikutusta myöhempään kehitykseen. Kiintymyssuhde vaikuttaa lapsen tapaan käsitellä ja havainnoida niin positiivisia kuin negatiivisia asioita. Pohja suotuisaan psyykkiseen kehitykseen luodaan varhaisissa vuorovaikutussuhteissa, mutta mahdollisuuksia korjaaviin kokemuksiin tulee elinkaaren aikana lukuisia. (Hautamäki 2005: 17-18.) Kiintymyssuhdemalli vaikuttaa lapsen psyykkiseen kehitykseen, mielen rakentumiseen. Kiintymyssuhdemalli sisäistyy osaksi yksilön persoonaa ja vaikuttaa

solmittaviin ihmissuhteisiin. Lapsen tasapainoinen kasvu on uhattuna, mikäli minkäänlaista kiintymyssuhdetta ei varhaisen vuorovaikutuksen aikana synny. (Tamminen 2004: 63-64.)

Jos lapsen vamma tai sairaus ei ole synnynnäinen, joutuvat vanhemmat ja lapsi luomaan kiintymyssuhteensa uudelleen. Vanhemmat käyvät läpi sopeutumisprosessin, jossa he selvittävät itselleen lapsessa tapahtuneita muutoksia. Lisäksi on tärkeää huomata se, että lapsen itsensä täytyy käydä läpi sopeutumisprosessi, jossa lapsi muokkaa mielikuvia esimerkiksi sairaudesta ja itsestään. (Davis 2003: 30.)

4.1 Kehityksen lähtökohdat

Päiväkoti-ikäinen lapsi kasvaa ja kehitty hurjaa vauhtia. Varhaisvuosinaan lapsi oppii ja muuttuu enemmän kuin missään muussa kehityksen vaiheessaan. Kasvua on havaittavissa kaikilla eri osaamisen saroilla aina tunne-elämän ja sosiaalisen kanssakäymisen kehityksestä fyysisten ominaisuuksien kehittymiseen. Tämän kasvukauden aikana lapsi kohtaa niin haasteita ja pettymyksiä kuin onnistumisia ja riemua. (Jarasto & Sinervo 2000: 17.)

Identiteetti ja persoona muokkautuvat lapsuudessa, joten lapsuus on olennainen vaihe ihmisen kehityksessä. Lapsi kehitty yksilöllisesti, mutta kehityksen tahtia voidaan muokata virikkeillä. (Dunderfelt 1990: 61, 63.) Lapsi kehitty matkimalla, ryhmätoiminnan ja tehtävien sekä muun sosiaalisen kanssakäymisen avulla. Lapsi oppii ja kehitty arjen rutiinien kautta niin kotonaan kuin muissa toimintaympäristöissään. Päivittäinen toiminta ja erilaiset vuorovaikutustilanteet ovat keskeisessä asemassa lapsen kasvua tarkasteltaessa. (Määttä 1999: 79.)

Kehittyäkseen ihminen tarvitsee vuorovaikutusta muiden ihmisten kanssa. Mikäli sosiaalinen kanssakäynti on vähäistä tai sitä ei ole lainkaan, sen merkitys korostuu. (Dunderfelt 1990: 63.) Ihminen on sosiaalisesti sidoksissa ympäristöönsä, sillä yksilön sosiaalinen elämä koostuu vuorovaikutuksellisista suhteista toisiin ihmisiin. Puutteellinen sosiaalinen verkosto voi jouduttaa psyykkisten sairauksien syntyä monin tavoin. (Kinnunen 2006: 37.)

4.2 Itsetunto ja minäkuva

Persoonallisuuden kehityksen yksi keskeisimmistä vaiheista on itsetunnon muodostuminen. Lapsi rakentaa minäkuvansa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. (Jarasto ym. 2000: 76, 78). Käsitys omasta minästä muodostuu perättäisten, laadullisesti erilaisten vaiheiden kautta. Suhde itseen muuttuu jatkuvasti ja voi aiheuttaa ailahtelua itsetunnossa. Psyykinen kehitys etenee itsekseen kokemusten ja koettelemusten avulla. Minäkuvan kehitys perustuu yleisiin luopumiskokemuksiin, joita jokainen elämässään kohtaa. (Vuorinen 1998: 26-29.)

Jotta ihminen voi olla avoin itsensä suhteen ja hyödyntää omia voimavarojaan ja vahvuuksiin, tulee hänellä olla hyvä itsetunto. Minäkuva ei kärsi omien puutteiden myöntämisestä eikä epäonnistumisista, kun ihminen on sinut itsensä kanssa. Hän koee elämänsä ja itsensä tärkeäksi, eikä hänen tarvitse jatkuvasti sitä toisille tai itselleen toiminnallaan todistaa. (Jarasto ym. 2000: 76-77.) Vammaisen lapsen kokemus ja käsitys itsestä ovat jatkuvasti uhattuina, joten lapsen minäkuvasta ja sen kehityksestä on huolehdittava kehityksen eri vaiheissa (Siltala 1998: 14). Hakkaraisen (2000: 25) tutkimus osoittaa, että vammaisen lapsi määrittää itsensä ja toimintansa vammansa kautta. Vammaisella lapsella on tarve kertoa ja selittää toisille vammastaan.

Vammaisen lapsi koee elämässään paljon sellaisia asioita, joita vammattomat eivät joudu käymään läpi. Kokemukset saattavat ajoittain olla tuskallisia ja vaikeasti ymmärrettäviä. Nämä kokemukset ovat osa kokonaisuutta, jonka kautta lapsi muodostaa omaa minäkäsitystään. Lapsi voi jäsentää kivuliaat kokemukset osaksi omaa eheää psyykkistä rakennettaan, jos hän voi jakaa tunteensa ja tuskansa toisen, turvallisen ihmisen kanssa. (Mäkelä & Mäkelä 1998: 84.)

Erityisen tuen tarpeessa oleva saattaa kokea erilaisuuden tunteita, mikä voi vaikuttaa lapsen minäkäsityksen ja itsetunnon kehitykseen. Omiin ominaisuuksiin ja erityispiirteisiin liittyvät tekijät saattavat alentaa lapsen käsitystä itsestään. Negatiivinen tai epärealistinen käsitys itsestä vaikuttavat itsetunnon myönteiseen kehitykseen. Vammaisuus ei suoraan johda itsetunnon alenemiseen, vaan saattaa ennemminkin hyväksyvän ilmapiirin ja ympäristön tuella muotoutua paremmaksi kuin vammattomalla. Samalla minäkuva kehittyy realistiseksi. (Lummelahti 2004: 34.)

Lapsi muodostaa minäkuvansa sosiaalisen vertailun kautta. Lapsi oppii paljon itsestään ja ominaisuuksistaan vertailemalla itseään muihin. (Salmivalli 2005: 33.) Vammaisen lapsi tarvitsee samanlaisia kokemuksia kuin kuka tahansa muukin lapsi. Ikätovereiden kanssa vietetty aika on kallisarvoista suotuisan kehittymisen kannalta. Vammaiset lapset tarvitsevat ikätasoonsa sopivia niin positiivisia kuin negatiivisia kokemuksia siinä missä muutkin lapset. (Hakkarainen 2000: 14.)

4.3 Ympäristön vaikutus

Bronfenbrennerin ekologisen teorian mukaan ihmisen kehitys tapahtuu vuorovaikutustilanteissa muiden ihmisten ja ympäristöjen kanssa. Lapsen elämään kuuluvat vanhemmat, sisarukset, sukulaiset sekä muut perheen elämään vaikuttavat tahot, joita Bronfenbrenner vertaa tuoliin. Kun tuolista puuttuu jalka, se ei pysy pystyssä ja horjuu. Sama pätee lapsen kehitykseen. Kun lapsen lähipiiristä puuttuu jokin tärkeä taho, lapsen kehitys vaarantuu. Bronfenbrennerin mukaan ympäristö ja sen tapahtumat vaikuttavat siis lapsen kehitykseen. Esimerkiksi kolme-

vuotias oppii todennäköisemmin puhumaan nopeammin ollessaan ympäristössä, jossa puhutaan paljon kuin ympäristössä, jossa ei ole puhetta. (Bronfenbrenner 1979: 6.)

Ekologinen teoria on vastalause lapsen kehityksen yksilöpsykologian korostamiselle. Lähtökohdiana on ajatus siitä, että lapsen kasvu ja kehitys ovat sidoksissa kasvuympäristöön. Tavoitteena on tasapainoinen suhde yksilön ja ympäristön välillä. Mikäli tätä tasapainoa ei saavuteta, lapsen kasvussa ilmenee ongelmia. Häiriö lapsen kehityksessä ei ole vain lapsen ongelma, vaan merkki siitä, että vuorovaikutus lapsen ja kasvuympäristön välillä on puutteellista. (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007: 17-18.)

Vammaisellakin lapsella on useita toiveita ja odotuksia. Lapsi huomaa ei-toivottuja piirteitä itsessään erilaisissa tilanteissa, jolloin lapsi usein kokee esimerkiksi epävarmuutta, häpeää, vihaa, syyn etsintää, huonommuuden tunnetta ja surua. Kuitenkin olennaisinta on, että lapsi oppii hyväksymään itsensä, omat vahvuutensa ja heikkoutensa. Tähän vaikuttaa suuresti se, millaisessa ympäristössä lapsi kasvaa ja kehittyy. Lasta tulee arvostaa ja rakastaa yhtä lailla vammasta huolimatta. (Pihlaja ym. 1996: 140.)

Traumaattisista tilanteista lapsi selviytyy vuorovaikutussuhteiden avulla, jotka auttavat lasta kokoamaan itsensä jälleen eheäksi (Siltala 1998: 9). Tasapainoisen kehityksen tueksi lapsi tarvitsee rakkautta ja hellyyttä niin isoilta kuin pieniltäkin ihmisiltä. Lapsi tarvitsee kokemuksen siitä, että hänet hyväksytään kaikkine ominaisuuksineen. (Jarasto ym. 2000: 81.) Mikäli lapsella ei ole tukenaan turvallista aikuista, hän ei kykene käsittelemään menetyksiä ja pettymyksiä. Lapsi tarvitsee rinnalleen aikuisen, joka työstää ensin elämän tuomia haasteita lapsen puolesta. (Siltala 1998: 9.)

5 Varhaiserityiskasvatus

Vuonna 2007 Suomessa oli erityistä tukea saavia lapsia kunnille tehdyn tilastokyselyn mukaan yhteensä 16 500 - 17 000 eli noin 10 % kunnallisessa päivähoitossa olevista lapsista. Kyselyssä määriteltiin erityistä tukea tarvitseva lapsi tarkoittamaan lasta, jolla on alan lääkärin tai muun asiantuntijan lausunto tai tarve on muuten havaittu, esimerkiksi lisäämällä ryhmän henkilökuntaa. (Stakes 2009.) Määrä on suuri, joten varhaiserityiskasvatukseen täytyy kiinnittää paljon huomiota.

Varhaiserityiskasvatukseen piiriin kuuluvat alle oppivelvollisuusikäiset lapset, joilla on todettu erityistarve. Lapsi, jolla on erityistarpeita, tarvitsee tuekseen erityistä hoitoa ja kasvatusta. (Koivunen 2006: 7.) Yleisesti vammaisen, kehityksessään viivästyneen tai häiriintyneen lapsen hoito, opetus ja kasvatus järjestetään päivähoitopalvelujen yhteyteen. Lapsen hoidossa on otettava huomioon myös vanhempien tukeminen ja ohjaaminen sekä hoitohenkilökunnan ajan tasalla oleva koulutus ja jaksaminen. (Pihlaja ym. 1996: 90 & 95.)

Vuonna 1973 astui voimaan laki lasten päivähoidosta (36/73). Kuitenkin päivähoitoa on järjestetty jo ennen tätä, 1800-luvun lopusta lähtien. Laki oli tarpeellinen, koska se yhdisti eri nimikkeiden alla olleet lasten hoitomuodot saman lainsäädännön piiriin. Ensisijaisesti hoitoon pääsivät ne lapset, joiden katsottiin tarvitsevan hoitoa eniten, minkä vuoksi juuri erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevien hoito on ollut merkittävässä asemassa alun alkaen. Uranurttajia erityispäivähoidon järjestämisessä olivat lastentarhanopettajat, jotka kouluttivat itseään omatoimisesti ja hankkivat tietoa lasten erityisvaikeuksista. 1950-luvulta lähtien on järjestetty erityishoitoa muun muassa kuulovammaisille lapsille. (Pihlaja ym. 1996: 88.)

Päivähoitolain voimaan astumisen jälkeen päivähoitoa alettiin kehittää. Opetuksen lisäksi säädeltiin henkilökunnan määrää ja koulutusta. Tämän myötä myös varhaiskasvatuksen tutkimus ja koulutus lisääntyivät. Vammaisten lasten oikeudet päästä päivähoitoon paranivat, mistä johtuen myös heidän kuntoutukseen ja opetukseen kiinnitettiin enemmän huomiota. Kehityksen myötä kunnat palkkasivat erityislastentarhanopettajia ja muuta kuntoutushenkilökuntaa, esimerkiksi lääkintävoimistelijoita. (Pihlaja ym. 1996: 89.)

Kuitenkin erityispäivähoitoa oli saatavilla ainoastaan isoissa kaupungeissa, minkä vuoksi perustettiin kiertävien erityislastentarhanopettajien virkoja ja neuvontaa parannettiin, jotta apua saatiin myös pienemmille paikkakunnille. Kuitenkaan palveluita ei ole vielä riittävästi pienissä kunnissa, vaikka kiertävistä erityislastentarhanopettajista olisi merkittävä apu ja tuki päivähoiton kasvatushenkilökunnalle. (Pihlaja ym. 1996: 89, 98.)

5.1 Kasvun ja kehityksen tukeminen

Erityispäivähoito on osa lapsen kuntoutuskokonaisuutta, minkä vuoksi on tärkeää, että päivähoiton työntekijät tekevät tiivistä yhteistyötä lapsen vanhempien sekä lasta hoitavien tahojen kanssa. Päivähoidon työntekijöillä tulee olla vanhemmilta saatu lupa, jotta yhteistyötä ensisijaisten hoitajatahojen kanssa voidaan tehdä. (Pihlaja ym. 1996: 90 & 95.) Päivähoitolain pykälän 7a mukaan erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevalle lapselle tulee laatia yhdessä lapsen vanhempien ja tarpeen vaatiessa muun sosiaalihuollon, terveydenhuollon sekä koulutoimen kanssa kuntoutussuunnitelma. (Laki lasten päivähoidosta.)

Mitä paremmin kasvua ja kehitystä tuetaan varhaislapsuudessa, sitä vähemmän lapsi tarvitsee tukitoimia myöhemmin. Oppiminen tapahtuu tavallisessa arjessa ja toistuvissa tilanteissa. Sama koskee myös vammaista lasta. Vammasta riippumatta terapioiden merkitys on tärkeä, vaikkakin on otettava huomioon niiden tavoitteiden tukeminen päivittäisessä toiminnassa päivähoitossa. Jos kuntoutukseen ei panosteta varhaisessa vaiheessa, joudutaan tukitoimenpiteitä todennäköisesti lisäämään lapsen kasvaessa. Varhaiskuntoutuksella luodaan vankka pohja itsenäiselle selviytymiselle. (Pihlaja ym. 1996: 92-93, 98.) Kuitenkin kasvattajan tulee

myös pohtia sitä, onko lapsuus vain siirtymävaihe aikuisuuteen vai voiko lapsuutta itsessään pitää merkittävänä vaiheena. Lapselle täytyy luoda mahdollisuuksia nauttia elämästä, ei vain mieltä lapsen tulevaisuutta. (Viittala 2006: 29.)

5.2 Erityiskasvatuksen kehitys

Erityiskasvatuksen laadun varmistamiseksi on tärkeää, että kunnat ja päivähoito hyödyntävät tiimi- ja verkostotyöskentelyä. Useissa kunnissa on erityispäivähoidon työryhmiä, joiden tehtävänä on seurata erityispäivähoidon tarvetta ja tarjontaa sekä kehittää yhteistyössä erityispäivähoitoa. Työryhmään voi kuulua terveydenhuollon, sosiaalitoimen, kasvatus- ja perheneuvonnan ja koulutoimen työntekijöitä. Työryhmä voi olla myös usean kunnan yhteistyöryhmä, jos kunnat järjestävät palveluita yhteisesti tai ostopalveluina toisiltaan. Lisäksi on tärkeää, että lapsen kuntouttajat ja hoitajat tekevät yhteistyötä hoidon suunnittelijoiden kanssa, jotta päästään mahdollisimman laadukkaaseen hoitoon ja kasvatukseen. (Pihlaja ym. 1996: 93.)

Kuntoutussuunnitelman laadinta on ollut lakisääteistä kaksikymmentä vuotta, silti päivähoitossa tapahtuvan kuntoutuksen ja sen merkityksen tutkiminen on unohdettu. Tutkittu tietoa antaisi oikeaa tietoa kuntoutuksen tarpeellisuudesta ja sen avulla voitaisiin kuntoutusta kehittää laadukkaasti. Kuntoutussuunnitelman laativat lapsen kanssa päivittäin työskentelevät tahot. Yhteistyöasiantuntijoita ovat muun muassa puheterapeutit, fysioterapeutit, psykologit, terveydenhoitajat, lääkärit ja sosiaalityöntekijät. Harvoin on kuitenkaan määritelty sitä, kuka on vastuussa yhteistyön tekemisestä eri tahojen välillä. (Viittala 2006: 17-18.)

5.3 Integraation merkitys varhaiserityiskasvatuksessa

Erityistä tukea tarvitsevat lapset saavat päivähoitossa varhaiserityisopetusta joko tavallisessa päiväkotiryhmässä, segregoidussa erityisryhmässä tai integroidussa erityisryhmässä. Segregoidussa ryhmässä on pelkästään erityistä tukea tarvitsevia lapsia, kun taas integroidussa ryhmässä viidellä lapsella on lausunto erityisen tuen tarpeesta ja tukilapsia on seitsemän. Tukilapsella tarkoitetaan lasta, jolla ei ole diagnoosia mistään sairaudesta tai vammasta. He toimivat erityislusten mallina ja tukena arjen toiminnoissa. Tavallisissa päiväkotiryhmissä on paljon erityistä tukea tarvitsevia lapsia kahden lapsen paikalla, usein ilman henkilökohtaista avustajaa. Kiertävä erityislustentarhanopettaja saattaa olla ainoa tukitoimi. (Viittala 2006:38, 48.)

Integraatio käsitettä voidaan käyttää, kun päiväkotiryhmässä tai integroidussa erityisryhmässä on erityistä tukea tarvitsevia lapsia. Lapsen pelkkä fyysinen sijoittaminen ryhmään ei riitä integraation toteutumisessa, vaan keskeistä on lapsen hyväksyminen kaikkine ominaisuuksineen. (Viittala 2000: 17, 21-22.)

Viitalan (2004: 132-133) mukaan integraatio pyrkii toteuttamaan erityiskasvatusta mahdollisimman pitkälle yleisten kasvatuspalveluiden yhteydessä. Sen lähtökohtana on yhden yhteisen järjestelmän muodostaminen. Tavoitteena on sellainen järjestelmä, joka palvelee kaikkia tasapuolisesti. Integraatiossa on enemmänkin kyse ympäristöjen ja yleisen yhteenkuuluvuuden tunteen muuttamisesta ja kehittämisestä kuin siitä, mitä erityistä tukea tarvitseville lapsille tulisi tehdä.

Integraatio voidaan jakaa neljään vaiheeseen: fyysinen, toiminnallinen, sosiaalinen ja yhteiskunnallinen integraatio. Erityisryhmät ovat pääsääntöisesti integroituina tavallisiin päiväkohteihin, jolloin eri integraation vaiheet voidaan ottaa huomioon. (Moberg 2001: 38-39; Viitala 2004:132.)

- **Fyysinen integraatio**, joka tarkoittaa fyysisen etäisyyden vähentämistä erityistä tukea tarvitsevien ja muiden lasten välillä. Fyysinen yksilöintegraatio tarkoittaa yhden erityistä tukea tarvitsevan lapsen sijoittamista tavalliseen päiväkotiryhmään. Yksilöintegraation lisäksi voidaan puhua luokaintegraatiosta, jossa kokonainen erityisryhmä sijoitetaan tavallisen päiväkodin yhteyteen. Kasvu, oppiminen ja opetus tapahtuvat yhdessä kaikkien kesken. (Moberg 2001: 38-39; Viitala 2004: 132.)
- **Toiminnallinen integraatio**, jolla tarkoitetaan toiminnallisen etäisyyden minimoimista erityistä tukea tarvitsevien ja muiden lasten välillä. Toiminnallisessa integraatiossa tehdään suunniteltua yhteistyötä eli toisin sanoen vammattomat ja vammaiset lapset toimivat yhdessä, esimerkiksi tekevät retkiä ja leikkivät yhdessä samassa tilassa. (Moberg 2001: 38-39; Viitala 2004: 132.)
- **Sosiaalinen integraatio** on sosiaalisen etäisyyden vähentämistä erityistä tukea tarvitsevien ja muiden lasten välillä lisäämällä sosiaalista vuorovaikutusta lasten kesken. Tämä edellyttää myönteistä ja hyväksyvää ilmapiiriä (kaikki tuntevat itsensä hyväksytyiksi). Sosiaalinen integraatio toimii myös lähtökohtana neljännelle vaiheelle eli yhteiskunnalliselle integraatiolle. (Moberg 2001: 38-39; Viitala 2004: 132.)
- **Yhteiskunnallisella integraatiolla** tarkoitetaan sitä, että erityistä tukea tarvitsevalle lapsella on myös aikuisena samanlaiset mahdollisuudet, oikeudet ja velvollisuudet kuin vammattomilla aikuisilla vaikuttaa omaan elämäänsä ja toimia yhteisön jäsenenä niin kuin muutkin. (Moberg 2001: 38-39; Viitala 2004: 132.)

Integraatiosta on käyty jo vuosikymmenien ajan keskustelua, kuinka sen pitäisi toimia ja miten sitä tulisi kehittää. Tyytymättömyys nykytilanteeseen on johtanut eri suuntausten kannan-

tukseen. Opetus ja kasvatusta haluttaisiin muuttaa kokonaan sellaiseksi, että erityisopetus ja yleisopetus sulautuisivat yhteen. Tällöin integraatio käsitteestä syntyy kuva siitä, että joku on jo jäänyt ulkopuolelle. Esimerkiksi inklusiivinen kasvatustyyppi perustuu siihen, että alusta lähtien lapsille järjestettäisiin yhteistä hoitoa ja kasvatusta, oli lapsella rajoitteita tai ei. (Hautamäki, Lahtinen, Moberg & Tuunainen 2002: 184-186.)

Inklusiivisuus ja integraatio sekoitetaan usein ja niillä tarkoitetaan eri maissa hieman poikkeavia asioita. Esimerkiksi Yhdysvalloissa integraatiolla tarkoitetaan valtavirtaan kuulumista ja fyysisen osallistumisen mahdollisuutta, kun taas Pohjoismaissa todellisen integraation ero inklusiivisuuteen on verrattain pieni. (Hautamäki ym. 2002: 187.)

Teoriassa inklusiivisuuden ja integraation ajatukset ovat hienoja ja niillä pyritään ihmisten tasa-arvoiseen ja demokraattiseen kohteluun. Käytännössä nämä eivät kuitenkaan juurikaan toteudu. Koska käsitteet ymmärretään niin eri tavoin, syntyy myös monenlaisia tapoja toteuttaa niitä. Muun muassa Suomessa laki ei velvoita fyysisen integraation lainkaan. Ammatilliset suhteutuvat erityisopetuksen sulauttamiseen tavalliseen opetukseen epäilevästi huonojen resurssien takia. Lisäksi opettajien koulutus vaatisi suuria muutoksia, jotta uudistus työpaikoilla toteutuisi. (Hautamäki ym. 2002: 188, 192-194.)

Kuitenkin yhteisen opetuksen ja kasvatuksen tavoittelemisen on tullut esille jopa YK:n Salamancan julistuksessa vuonna 1994, jossa todetaan inklusiivista toimintamallia toteuttavien opetustahojen olevan vaikuttavin keino syrjivien asenteiden ehkäisemiseksi. Toimintamallin avulla luodaan myös yhteisöjä, joissa kaikki voivat kokea olevansa tervetulleita. (UNESCO 1994.)

”Regular schools with this inclusive orientation are the most effective means of combating discriminatory attitudes, creating welcoming communities, building an inclusive society and achieving education for all; moreover, they provide an effective education to the majority of children and improve the efficiency and ultimately the cost-effectiveness of the entire education system.”
(UNESCO 1994.)

6 Tavoitteet

Olemme asettaneet opinnäytetyöllemme omat oppimistavoitteet sekä työn tavoitteet. Tavoitteiden asettaminen opinnäytetyöprosessillemme oli haastavaa. Mietimme pitkään, mitä itse työltämme haluamme ja samalla pyrimme myös vastaamaan toimeksiantajan toiveisiin. Tavoitteiden pitäminen realistisena, mutta samalla riittävän haastavana tuntui alkuun mahdolliselta. Tavoitteita asettaessamme jouduimme myös miettimään sitä, miten mittaamme tavoitteisiin yltämistämme.

6.1 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyön tavoitteiden saavuttamiseksi olemme asettaneet kolme tutkimuskysymystä.

1. Mitä vammaisen lapsen vertaistuki päiväkodin henkilökunnan ja vanhempien mielestä käytännössä on?

Haluamme selvittää, miten vertaistuki näkyy lapsen päiväkotiarjessa ja miten henkilökunta ja vanhemmat siihen suhtautuvat. Tutkimustuloksista saadaan varmasti jonkinlaista osviittaa, millaisena vertaistuki nähdään ja koetaan integroidussa erityisryhmässä. On tärkeää saada tietoa siitä, mitä vertaistuki konkreettisesti on ja miten sen merkitys ylipäätään koetaan päiväkodissa, jotta sitä voidaan kehittää. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastauksen saaminen on keskeisintä tutkielmamme kannalta.

2. Minkälainen merkitys vertaistuella on lapsen psyykkiseen ja sosiaaliseen kehitykseen?

Haluamme selvittää saako lapsi tukea vertaisiltaan tasapainoiseen kasvuun ja oman persoonan kehittymiseen. Lisäksi haluamme tietää, millainen merkitys vuorovaikutuksella on vammaisen lapsen minäkuvan muotoutumiseen. Lapsen itsetunnon ja minäkäsityksen kehittymiseen vaikuttavat monet eri seikat ja ainakin teoriassa vuorovaikutuksella on suuri merkitys niihin. Vertaistukeen kuuluu olennaisena osana vuorovaikutus toisten kanssa. Tämän vuoksi onkin mielenkiintoista kuulla päiväkodinhenkilökunnalta, mitä mieltä he ovat, onko lapsissa tapahtunut kehitys osaksi lasten keskinäisten vuorovaikutus- ja vertaistukisuhteiden ansiota.

3. Voiko vertaistukea kehittää päivähoitossa?

Tarkoituksena on kartoittaa päiväkodin henkilökunnan ja vanhempien toiveita sekä ajatuksia, jotta vertaistuesta saataisiin kaikki mahdollinen hyöty irti päivähoiton puolella. Teemme tutkielmamme Jyvä-työryhmän pyynnöstä, joten kiinnostavaa on myös selvittää eri järjestöjen merkitystä päivähoitossa ja ylipäinsä sitä, minkälaisena päiväkodinhenkilökunta ja vanhemmat kokevat järjestöjen kanssa tehtävän yhteistyön. Voisiko järjestöjen monipuolista toimintaa tuoda jollain tavoin lähemmäs päivähoiton arkea ja vanhempia?

Näiden kolmen tutkimuskysymyksen avulla pyrimme herättelemään vammaisten lasten kanssa toimivia aikuisia pohtimaan omaa toimintaansa ja sen vaikutusta lapsen kasvuun ja kehitykseen. Pienten lasten välisestä vertaistuesta ei ole paljoa tietoa tai kokemusta, joten pääajatuksena on tiedon kerääminen siitä, mitä vertaistuki on ja kannattaako siihen panostaa jo varhaislapsuudesta saakka. Haluamme myös tuottaa toimeksiantajallemme mahdollisimman paljon tietoa vammaisten lasten vertaistuesta päivähoitossa, jotta he saisivat käsityksen siitä, mitä vertaistuki konkreettisesti tarkoittaa päivähoitossa. Lisäksi tulosten avulla he voisivat osaltaan parantaa vertaistuen laatua yhteistyössä päiväkotien kanssa, jos siihen koetaan olevan tarvetta ja resurssit riittävät.

6.2 Omat oppimistavoitteet

Omia tavoitteitamme ovat vammaistyöhön tutustuminen ja kokonaisuuden hahmottaminen. Koska integroidut päiväkotiryhmät ovat olennainen osa varhaiskasvatusta, koemme tärkeäksi kehittää omaa asiantuntemustamme vammaistyössä. Toivomme oman ammatillisuutemme kasvavan, jotta voimme hyödyntää ja soveltaa tietoa omassa työssämme. Rajaamme aiheen lapsiin, koska vammaistyön kenttä on laaja, ja koska tulevaisuudessa suuntaamme työskentelemään lasten pariin. Lisäksi perehdymme siihen, miten vammaisen lapsi ryhmässä vaikuttaa toimintaan ja sen suunnitteluun.

Koemme, että vammaistyö on tunteita ja keskustelua herättävä aihe, joten pidämme tärkeänä noudattaa alan ammattieettisiä periaatteita. Sosiaalialalla eettinen herkkyyks korostuu, sillä työtä tehdään ihmisten ja haastavien tilanteiden parissa. Mielestämme eettisyys tulee ottaa huomioon työn jokaisessa vaiheessa, aina suunnittelusta raportointiin saakka. Erityisen tärkeää on eettisyyden huomioiminen toteutuksessa; haastattelut ja kysymysten asettelut. Lisäksi omien asenteiden tiedostaminen ja myöntäminen ovat keskeisessä asemassa, jotta ne eivät vaikuta tutkimustuloksiin. Koemme itsereflektoinnin tärkeäksi, koska se auttaa tunnistamaan omat asenteet ja ennakkoluulot.

7 Tutkielman toteutus

Opinnäytetyöprosessimme lähti liikkeelle kevään 2010 hankemessuilta, missä kuulimme JYVÄ-työryhmästä. Otimme yhteyttä JYVÄn yhteyshenkilöön, jonka avustuksella lähdimme hakemaan meidän mielenkiintomme kohteisiin sekä JYVÄn tarpeisiin sopivaa aihetta. Kevään aikana osallistuimme kahteen JYVÄ-työryhmän tapaamiseen ja kävimme keskustelemassa ohjaavan opettajamme kanssa esiin nousseista ajatuksista ja kysymyksistä. Ensimmäisellä JYVÄ-työryhmän tapaamisella olimme kuunteluoppilaina ja tutustuimme heidän toimintaansa.

Ensimmäisen tapaamisen jälkeen saimme JYVÄltä ehdotuksen aiheesta: Vammaisten lasten vertaistuki päivähoitossa. JYVÄn toiveena oli, että tekisimme tutkimuksen päiväkotiryhmässä, jossa olisi yksi tai kaksi vammaista lasta. Lähdimme hahmottelemaan ideapaperia tämän teeman ympärille. Ideapaperin valmistuttua kävimme keskustelemassa sen pohjalta ohjaavan opettajamme kanssa. Esiin nousi ongelma, joka olisi este tutkimuksellemme: vertaistukea ei voi esiintyä ryhmässä, jossa on vain yksi vammaisen lapsi. Tällöin vertaisena olisi niin sanotusti tavallinen lapsi eli vertaistuki olisi lapselta lapselle tyypeistä.

Toisella JYVÄ-tapaamisella otimme esiin havaitsemamme ongelman ja kartoitimme, mitä JYVÄ-työryhmä haluaisi työstämme saada irti. Päädyimme pitämään jo aiemmin saamamme aiheen, mutta toteutusympäristö muutettiin integroiduksi erityisryhmäksi. Samalla määritte-

limme, mitä vammainen tässä työssä tarkoittaa, jotta pystyimme karsimaan käytöshäiriöiset, kuulovammaiset ynnä muut, jotka eivät ole näkyviä vammoja, pois joukosta.

Toisen tapaamisen jälkeen aloimme työstää opinnäytetyösuunnitelmaa, mikä osoittautui melko työlääksi urakaksi tiukan aikataulun johdosta. Aikaa suunnitelman tekoon oli vain muutama viikko. Työhöemme sopivan paikan ja haastateltavien löytäminen oli haastavaa. Otimme yhteyttä useisiin eri päiväkoteihin sekä Vantaan kaupungin sivistystoimeen. Lopulta löysimme päiväkodin, joka sopi kriteereihimme ja josta saimme haastateltavia niin henkilökunnasta kuin vanhemmistakin.

Etsimme suunnitelmaamme varten mahdollisimman paljon opinnäytetyöhöemme liittyvää kirjallisuutta, koska halusimme saada kattavan teoriapohjan työllemme. Haimme tietoa erityisesti vertaistuesta, lasten vammaisuudesta, varhaiserityiskasvatuksesta sekä lasten psyykkisestä ja sosiaalisesta kehityksestä. Nämä aihealueet toimivat myös työmme viitekehystenä. Tietoa löytyi runsaasti kaikista muista osa-alueista paitsi vertaistuesta, jonka kohdalla jouduimme käyttämään muutakin kuin ainoastaan lasten vertaistukea koskevaa aineistoa.

Toteutimme haastattelut vantaalaisen päiväkodin integroidussa erityisryhmässä, jossa on useampi erityistä tukea tarvitseva lapsi. Haastattelimme ryhmän jokaista työntekijää: erityislastentarhanopettajaa, lastentarhanopettajaa, lastenhoitajaa sekä henkilökohtaista avustajaa. Lisäksi haastattelimme yhtä vanhempaa. Toteutimme haastattelut päiväkodilla, koska sieltä löytyi sopiva tila käyttöömme. Paikka mietittiin tarkoin, jotta haastatteluun osallistuminen olisi mahdollisimman helppoa. Haastattelut sijoittuivat lasten aamu-ulkoilun ja päiväunien aikaan, jotta työntekijöiden olisi mahdollista osallistua. Vanhemman haastattelu tehtiin aamulla lapsen päivähoitoon tuonnin yhteydessä.

7.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivinen tutkimus tarkastelee ihmisten välistä sosiaalista maailmaa. Tavoitteena on tutkia ihmisten omia kuvauksia kokemuksistaan ja koetusta todellisuudestaan. Näitä asioita ihminen pitää tärkeänä elämässään. Laadullinen tutkimus vastaa aina kysymykseen: Mitä merkityksiä tutkimuksessa tutkitaan? (Vilkka 2005: 97-98.) Eskolan & Suorannan (1998:61) mukaan laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan ja ymmärtämään tiettyä toimintaa sekä antamaan havaitusta ilmiöstä teoreettisesti mielekäs tulkinta.

Laadullista tutkimusta verrataan paljon määrälliseen tutkimukseen, jossa aineisto yleensä kirjataan taulukkomuotoon eli jokaiselle tutkimusyksikölle annetaan arvoja eri muuttujilla. Muuttujat ovat usein numeroita, mutta voivat olla myös kirjainsymboleita. Tavoitteena on etsiä tilastollista säännönmukaisuutta siitä tavasta, jolla eri muuttujien arvot liittyvät toisiin-

sa. Tutkimusyksikköjä voivat olla niin yksilöt kuin isommat ihmisryhmät, kuten eri maiden väestöt. Yksikön ei tarvitse välttämättä olla ihminen, vaan se myös olla joku tietty ajanjakso tai kulttuurituote. (Eskola ym. 1998: 28.) Näitä kahta tutkimustyyppiä voidaan yhdistää samassa tutkimuksessa, jolloin saadaan monipuolisempaa aineistoa tutkittavasta asiasta. Kuitenkin tällöin tulee muistaa, että se vie enemmän aikaa ja resursseja. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 26, 33.)

Laadullisessa tutkimuksessa paneudutaan pieneen määrään tapauksia, mutta niitä pyritään analysoimaan mahdollisimman perinpohjaisesti. Tieteellisyyden kriteerinä ei siis ole määrä vaan laatu. Yksilöiden väliset erot eivät myöskään ole niin olennaisia, että niistä kannattaisi tehdä tilastoja. (Eskola ym. 1998: 18.) Koska otoksemme on suppea, laadullisella tutkimuksella pääsemme syvemmälle aiheeseen kuin määrällisellä tutkimuksella. Lisäksi tarkoituksemme on kerätä vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan kokemuksia ja näkemyksiä, jotka eivät määrällisessä tutkimuksessa nousisi esiin.

Aineiston koolla ei siis ole suoranaista vaikutusta tutkimuksen onnistumiseen, vaan jokaisessa tutkimuksessa aineiston suuruus on tapauskohtaista. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole tarkoituksena ainoastaan kertoa tutkittavasta ilmiöstä. Aineistosta tulee myös rakentaa teoreettisesti kestäviä näkökantoja. (Eskola ym. 1998: 62.)

Aineistoa voidaan kerätä eri tutkimusmenetelmillä laadullisessa tutkimuksessa. Tutkijan mielikuviutus on oikeastaan ainoa rajoite. Yksinkertaisimmillaan aineisto on tekstiä, mutta se voi myös olla kuvallista. Erilaiset haastattelut, videoinnit ja havainnoinnit ovat yleisempiä aineistonkeruumenetelmiä, mutta myös päiväkirjat, kirjeet ja jopa elokuvat voivat toimia materiaalina laadullisessa tutkimuksessa. (Eskola ym. 1998: 15.)

7.2 Tutkimusmenetelmänä teemahaastattelu

Tutkimusmenetelmänä käytämme teemahaastattelua. Teemahaastattelu etenee tiettyjen etukäteen asetettujen keskeisten teemojen avulla. Teemat valitaan tutkimuksen viitekehyyksen mukaan. Jokaisella teemalla on tarkentavia kysymyksiä, jotka auttavat aiheen syvällisemmässä käsittelyssä. Teemahaastattelussa korostetaan ihmisten tulkintoja asioista ja niille annettuja merkityksiä. Lisäksi tarkastellaan merkitysten syntyä vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelulla pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimusongelman ratkaisemiseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 75.)

Valitsimme tutkimusmenetelmäksi teemahaastattelun, koska haluamme kerätä tietoa valituista teemoista. Aihe on helpompi rajata teemahaastattelulla kuin avoimella haastattelulla. Hirsjärven & Hurmeen (2001: 48) mukaan strukturoitu haastattelu saattaisi sulkea pois haasteltavien omia kokemuksia ja näkemyksiä liikaa. Teemahaastattelu on näiden kahden väli-

muoto, joka mahdollistaa aiheeseen syventymisen ja tutkimusongelman monipuolisen tarkastelun otannan pienestä koosta huolimatta.

Teemahaastattelun voi toteuttaa niin yksilö- kuin ryhmähaastatteluna. Ryhmähaastattelu voidaan jakaa lisäksi pari- sekä täsmäryhmähaastatteluihin. Ryhmähaastattelu on vapaamuotoinen keskustelutilanne, jossa siihen osallistujat saavat kertoa omia näkemyksiään ja kokemuksiaan. Haastattelija puhuu kaikille haastateltaville samanaikaisesti, mutta voi myös tarvittaessa osoittaa kysymyksen suoraan yhdelle haastateltavalle. (Hirsjärvi & Hurme 2000: 61, 62.)

Tutkielmassamme käytämme yksilöhaastattelua, koska siinä pääsee syvemmälle haastateltavan näkökulmiin. Lisäksi ryhmähaastattelun toteuttaminen päiväkotiarjessa on mahdotonta, koska kaikkia ryhmän työntekijöitä ei ole mahdollista saada haastatteluun yhtä aikaa. Toisaalta myös tutkielmassamme osallistui ainoastaan yksi vanhempi, joten ryhmähaastattelun käyttäminen ei ollut mahdollista.

7.3 Aineiston analysointi ja aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Työssämme käytämme aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä, jonka avulla voidaan tehdä monenlaisia tutkimuksia. Aineistolähtöinen analyysi laadullista aineistoa tutkittaessa koostuu kolmesta eri vaiheesta: aineiston pelkistäminen, aineiston ryhmittely esimerkiksi teeman mukaan ja teoreettisten käsitteiden luominen. (Tuomi ym. 2009: 91 & 108.)

Aineistoa pelkistettäessä karsitaan analysoitavasta materiaalista, kuten litteroitu haastattelu, pois kaikki tutkimuksen kannalta epäolennainen. Pelkistettäessä voidaan käyttää esimerkiksi erilaisia värejä tai muita symboleja, jotka helpottavat aineiston analysointia myöhemmissä vaiheissa. Aineiston ryhmittelyvaiheessa analysoitava materiaali käydään huolellisesti läpi etsien yhtenäisiä tai eriaviä ilmauksia. Ilmaukset jaetaan omiin luokkiin ja luokat nimetään ilmauksia kuvaaviksi. Vastauksista saadaan tiiviimpi aineisto, kun yksittäiset ilmaukset yhdistetään suuremmiksi kokonaisuuksiksi, joille luodaan omat teoreettiset käsitteet. Käsitteellistäminen on aineistolähtöisen sisällönanalyysin viimeinen vaihe. Kun aineistosta muodostetaan uutta teoriaa, verrataan analysoitavaa materiaalia jo olemassa olevaan teoriaan ja johtopäätöksiin. (Tuomi ym. 2009: 109-112.)

Aloitimme aineiston analysoinnin litteroimalla tehdyt haastattelut. Litteroinnilla tarkoitetaan esimerkiksi nauhoitetun haastattelun puhtaaksi kirjoittamista tekstinkäsittelyohjelmalla (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tämän jälkeen kävimme litteroidut haastattelut läpi eri väreillä alleviivaten tutkielmamme kannalta olennaisia ilmauksia. Ryhmittelimme aineiston

tutkimuskysymyksiä vastaaviin teemoihin: lasten vertaistuki, vertaistuen merkitys lapsen kasvuun sekä vertaistuen kehittäminen.

Lähdimme teoriapohjamme avulla etsimään vastauksia tutkimuskysymyksiimme haastatteluista saatua materiaalia hyödyntäen. Vertasimme haastatteluista saatua aineistoa teoreettiseen viitekehykseen, koska se oli oleellista tutkielmamme tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Rajasimme aineistosta kaiken epäoleellisen materiaalin pois, jotta tutkielmamme ei laajene liian suureksi. Pyrimme kuitenkin rajauksessa siihen, ettei aineistosta jää mitään oleellista uupumaan. Rajaaminen ei ollut yksinkertaista, koska materiaalia tuli haastatteluista paljon ja vastausten määrittäminen tiettyihin teemoihin oli hankalaa. Osa vastauksista tuntui kuuluvan useamman teeman alle.

Aineistosta nousi esille teemoihimme liittyviä useita eri näkökulmia. Hahmottelimme teemoista ja eri näkökulmista niin sanotun ajatuskartan, joka toimi tukena tulosten kirjaamisessa. Ajatuskartassa selkeyttä toi runsas värienkäyttö sekä pelkistetyt käsitteet. Jouduimme pitkään pohtimaan, miten saisimme tulokset mahdollisimman mutkattomasti luettaviksi, jotta niitä voisi yhä uudelleen käydä läpi ja analysoida. Ajatuskartta on tuttu työväline aiemmista koulutehtävistä, minkä vuoksi sen luominen helpotti työskentelyä huomattavasti.

8 Tulokset

Seuraavassa esittelemme haastatteluista saamiamme tuloksia. Tulokset on ryhmitelty tutkimuskysymystemme mukaan. Jokaisessa tutkimuskysymyksessä oli tiettyjä aiheita, jotka nousivat haastatteluissa enemmän esille. Olemme myös pohtineet joitakin yksittäisiä, haastatteluista saatuja näkökulmia, koska ne kuvaavat hyvin vertaistuen tilannetta kyseisessä päiväkotiryhmässä. Tulosten esittelyssä käytämme haastatteluista suoria lainauksia. Teimme myös tuloksista tiivistetyn kaavion, josta näkyy jokaiseen tutkimuskysymykseen tulleet pääkohdat. (ks. 36.)

8.1 Mitä on lasten vertaistuki?

Tutkielmamme edetessä huomasimme, että lasten vertaistuki voidaan mieltää monella eri tapaa. Haastattelemiemme aiemmat kokemukset ja kouluista saadut opit vaikuttavat vahvasti siihen, miten vertaistuki integroidussa erityisryhmässä koetaan ja toteutetaan. Etukäteen olimme ajatelleet, että jokaiselle työntekijälle vertaistuen käsite on jokseenkin selvä ja että haastatteluista saadut materiaalit tulisivat olemaan keskenään samankaltaisia. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, vaan saimme huomata, että vertaistuki ei olekaan niin yksinkertainen asia integroidun ryhmän arjessa.

8.1.1 Lapselta lapselle

Haastatteluista nousee esiin vahvasti ajatus siitä, että lapselle vertainen on toinen lapsi, on tällä erityisen tuen tarvetta tai ei. Kaikki lapset ovat samalla viivalla ja heitä kohdellaan tasapuolisesti. Vammaisten lasten välistä vertaistukea ei korostuneesti tuoda esiin, vaan tärkeämpää on kaikkien lasten yhteinen vuorovaikutus ja arjessa toimiminen yhdessä jokaisen oimien voimavarojen mukaisesti. Tukea vertaisilta saadaan luonnostaan ryhmän päivittäisessä toiminnassa. Tukilapsi koetaan yhtälailla vertaisena vammaiselle lapselle kuin toinen vammaisen lapsi.

”No kyl mä koen, et kaikki on ryhmässä vertasia keskenään. Mun mielest vertaistukea pystyy olee siis semmosessa ryhmässäki, mis ei oo vammasia lapsia ollenkaan.”(Haastattelut 2010.)

”Siinä jaetaan ne ilot ja surut, onnistumiset ja epäonnistumiset kaikkien kesken riippumatta siitä, mikä on fyysinen kunto tai onko jotain muuta.”(Haastattelut 2010.)

”Periaatteessa kaikki on yhdessä, samassa veneessä. On hyvä, ettei keskitytä siihen, et on joku vika, jonka takia täytyy olla toisessa ryhmässä, vaan siihen ei tarvii kiinnittää sen suurempaa huomiota.”(Haastattelut 2010.)

Toisaalta vertaistuki nähdään sellaisten lasten, joilla on samantyyppisiä vaikeuksia, välisenä tukena. Tällöin lapsi saa kokemuksen, ettei ole aina erilainen. Sitä pidetään tärkeänä, että erityistä tukea tarvitseva lapsi näkee, että toisiltakin tukea tarvitsevilta vaaditaan ja kysytään samoja asioita kuin häneltä.

”Mun mielestä se on samantyyppisten lasten, joilla on samantyyppisiä vaikeuksia, semmosta tukea. Tääl on paljon samantyyppisiä lapsia, ni totta kai se auttaa sopeutumaan siihen ryhmään, kun huomaa, et jollain toisella on samanlaisia vaikeuksia.”(Haastattelut 2010.)

Lapsen vertaistuki koettiin enemmän mallintamisena kuin henkisenä voimavarana. Vertaisilta eli toisilta lapsilta saatu tuki on mallia ja vahvuuksien jakamista eikä kokemusten ja tunteiden vaihtamista. Lapset seuraavat toistensa toimintaa, minkä kautta osaaminen kehittyy. Integroitu ryhmä koettiin parhaana vaihtoehtona erityistä tukea tarvitsevalle lapselle, koska ryhmässä on monenlaisia lapsia eikä lapsen vammaa tai muuta erityisen tuen tarvetta korosteta.

”Mä niinku koen, et se on semmosta toiselta oppimista tai mallista oppimista, esimerkiksi se vertaistuki. Mut sit tietenkin se korostuu meijänki ryhmässä enemmän ehkä niin päin, että tulee niiltä tukilapsilta se vertaistuki heille, koska heil on sitä puutetta enemmän ja tarvii sitä mallitusta enemmän ja on hitaampia oppimaan.”(Haastattelut 2010.)

Vertaistuen määrittelemisen oli haastateltaville selvästi vaikeaa, koska se koetaan monella eri tapaa eikä se hyödytä ainoastaan ryhmän vammaisia lapsia. Integroidussa erityisryhmässä lapsia on monenlaisia, joten vertaistukea ei osata ajatella koskemaan pelkästään vammaisia lapsia, vaan se halutaan yhdistää kaikkia lapsia koskevaksi asiaksi.

8.1.2 Luokittelu ja tasa-arvoisuus

Ryhmässä vältetään lasten luokittelua vamman vuoksi ja pyritään kohtelemaan kaikkia lapsia lapsina erityistarpeet huomioiden. Lasten lokeroiminen koettiin negatiivisena, joten esimerkiksi pienryhmätoimintaa ei ole vain vammaisten lasten kesken, vaan ryhmiä jaettaessa otetaan ennemminkin huomioon lapsen ikä ja kehitystaso kuin samantyyppinen vamma.

”No kyl mä sanoisin, et me ajatellaan, et kaikki lapset on keskenään vertasia. Emmä nää, et ne vammaset lapset ois omana ryhmänään, koska sithän se tavallaan eroteltais ihan omaks ryhmäks tommosella ajattelulla. Samalla lailla ne on lapsia niinku ne muutki.”(Haastattelut 2010.)

Lapset eivät itse vielä ymmärrä vammansa astetta eikä lapsi määrittele itseään vammansa perusteella. Kyseisessä ryhmässä olevat lapset kokevat kuuluvansa poikiin, tyttöihin, eskarilaisiin tai viskarilaisiin, esimerkiksi leikeissä korostuvat poikien leikit ja tyttöjen omat leikit.

”Leikitään tytöt ja pojat erikseen, ku meil on paljon viis kuus vuotiaita. Ne tykkää jo et, pojat lähtee auto- tai junaleikkeihin tai joku seikkailujuttu on niillä, haluaa ritaria leikkiä. Tyttöillä on omat lääkrileikit ja muuta.”(Haastattelut 2010.)

Vammaisen lapsen tasapuolisuus kaikkien, niin muiden vammaisten kuin tukilasten, kanssa koetaan merkittävänä hyvän kasvuympäristön tekijänä. Se, että lapsia on kaikenlaisia, koetaan ainoastaan myönteisenä asiana, koska kenenkään ei tarvitse olla yksin erilaisena muiden joukossa.

”Sä näät, et mä en oo se ainoo silmätikku täs ryhmäs, et on muitaki, mut sit yhtälaillla nää muut tukilapset on tärkeitä. Et niiku tää tämmönen, jossa on meitä monenlaisia, on paras vaihtoehto.” (Haastattelut 2010.)

”Tämmönen integroitu erityisryhmä on parempi ratkaisu, ku se, et sijotetaan yksin ryhmään. Täällä se on niin luontevaa, et ei ajatella, et on erilainen.”(Haastattelut 2010.)

8.1.3 Aikuisen rooli

Muutamassa haastattelussa ilmeni, että haastateltava ei pysty ajattelemaan lapsia muuta kuin tasa-arvoisina ja samalla viivalla olevina. Johtuen siitä, että on jo niin tottunut siihen toimintamalliin, että lapset ovat yhtäläillä ainutlaatuisia, kaikki tekevät ja osallistuvat yhtä paljon toimintaan. Tämä estää esimerkiksi pienryhmätoiminnan suunnittelun pelkästään vammaisille lapsille. Lapsia ei erotella muuten kuin, että toisille tehdään tarkemmat suunnitelmat ja ollaan yhteydessä terapeutteihin.

”Silloin kun mä tuln töihin tähän ryhmään, mietin näitä vertaistukeen liittyviä asioita ja tuli paljon seurattua sitä, et miten nää vammaiset lapset niiku keskenään täällä, miten ne kokee toisensa ja hakeutuuko ne kovasti toistensa seuraan, mut nyt oon niin kovasti sukeltanu tähän arkeen, et ei oo enää sillä tavalla miettiny niitä.”(Haastattelut 2010.)

Koska lapset ovat pieniä, on vertaistuki päiväkotiryhmässä aikuislähtöistä. Lapset eivät välttämättä keskustele tuntemuksistaan keskenään, vaan kysyvät aikuiselta mieltänsä askarruttavia asioita. Saatuaan vastauksen kysymykseensä, lapsi yleensä jatkaa toimintaansa sen kumminkin asiaan palaamatta. Lapset ovat siinä suhteessa mutkattomia, että he tyytyvät saamaansa vastaukseen eivätkä erikoisemmin ala kyseenalaistamaan sitä. Toki joskus lapsi saattaa jäädä pohtimaan saamaansa vastausta pidempään ja saattaa haluta lisää tietoa kysymykseensä tai ensimmäinen kysymys johtaa lisäkysymyksiin.

”No esim. niin, että joku vammaisista lapsista kysyy toisesta vammaisesta lapsesta, et miks sil on tommonen juttu, miks sillä on tommonen vaikka jalkatuki tai kädessä tuki...Sanotaan, että sulla on samantyylinen se ja se asia, voi olla joku aivan samanlainen tukitoimenpide...Sitten lapsi tajuaa et haa, mullakin on semmosta, et mäkin meen ja aa se tarkoittaa sitä.” (Haastattelut 2010.)

Päiväkoti-ikäiset lapset ovat haastatteluiden perusteella vielä liian pieniä ymmärtääkseen vertaistuen mahdollisuudet. Pieni lapsi ei tietoisesti hae tukea toisilta samanlaisilta. Vertaistuen tarpeen oletetaan kasvavan lapsen iän ja kehitystason karttuessa. Mitä pienempi lapsi on, sitä vähemmän tämä tarvitsee tukea vertaisiltaan.

”Mitä pienempi lapsi ni sitä vähempi. Kun tulee uus lapsi päiväkotiin tänne, ni jos on pienestä lapsesta kysymys, ni silloin sen vertaistuen tarve ei oo niin suuri kuitenkaan. Et ehkä siin tilantees, ne aikuiset on ne tärkeemmät. Mut mitä isommaks lapsi tulee ja ymmärtää, ni sitä enempi se tuki tulee tärkeemmäks.” (Haastattelut 2010.)

Aikuisen rooli voi tulla esimerkiksi esille tilanteessa, jossa lapsi ei vielä hyväksy omaa rajoitettansa. Aikuinen pystyy tällöin ohjaamaan lasta tämän toiminnassa ja jakamaan ryhmää niin että kyseinen lapsi saa tarvitsemaansa vertaistukea ja tätä kautta voi oppia sopeutumaan oman vammansa kanssa elämiseen ja olemiseen.

”Semmoisissa tilanteissa olis ehkä ihan hyvä ohjata vertaisia toimimaan keskenään, jos se oma erilaisuus on viel hirveen vaikee pala, vois tehdä yhdessä jotain kauheen kivaa, vaikka aikuisen avustamana, vaik kaks kolme lasta yhdessä ja ois oikeen reipas kiva meininki. Tulee se hyvä tunne, jee me yhdessä, ni se vois olla hyvä. Sitä joskus tarvitsee, mut tuntuu, et äärimmäisen harvinaista.” (Haastattelut 2010.)

Toisaalta aikuinen on myös se henkilö, joka johtaa ja suunnittelee päiväkotiryhmän arkea ja siinä tapahtuvaa toimintaa. Aikuisen vastuulla on arvioida se, tarvitsevatko lapset täysin vertaisiltaan tukea vai riittävätkö tasapuolinen kohtelu ja kaikkien kanssa yhdessä tekeminen antamaan vammaiselle lapselle riittävästi tukea kasvussaan rajoitteen kanssa. Se, millaista vertaistukea lapsi kasvussaan kaipaa tietyllä hetkellä, tulee aikuisen huomioida tavallisissa arjen toiminnoissa.

”Se on auttamista, kannustamista, motivointia, ohjaamista, leikin kannattelua ja ristiriitatilanteiden selvittelyä ja kaikkee sellasta” (Haastattelut 2010.)

”Vertaistuen tarve on hyvä ja suuri ja aikuiset on siinä myös tärkeitä, et ne osaavat jotenkin pyörittää sitä, et kaikki on todella samanarvoisia.” (Haastattelut 2010.)

Aikuisen rooli korostuu myös tilanteissa, joissa lapsi tarvitsee aikuisen apua toisten lasten kanssa kommunikoinnissa. Liikuntavamman lisäksi lapsella voi olla vamma, joka rajoittaa tämän puheentuottamista. Tällöin aikuinen auttaa lasta oppimaan viittomia ja kuvien avulla keskustelemista, jotta lapsi voisi olla vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa ja saada tätä kautta vertaistukea. Vertaistuen saaminen ja antaminen mahdollistuu, kun lapsilla on keino keskustella.

”Tehtävä on auttaa lasta sosiaalisissa taidoissa, vuorovaikutuksessa, et on sit mukana viittomat ja kuvat, eleet ja ilmeet, et jos lapsi ei puhu, ni kommunikointi on tärkeitä. Esimerkiksi opetellaan kuvakirjan käyttöä, et lapsi pystyis myös muiden lasten kanssa juttelee. Autetaan myös toisia lapsia käyttämään sitä.” (Haastattelut 2010.)

8.2 Vertaistuen merkitys vammaisen lapsen kehityksessä

Tämän tutkimuskysymyksen avulla pyrimme selvittämään vertaistuen merkitystä lapsen sosiaaliseen ja psyykkiseen kasvuun sekä kehitykseen. Jo haastatteluiden aikana kuitenkin kävi selväksi, että päivähoitossa toteutettava vertaistuki on luonteeltaan erilaista kuin esimerkiksi aikuisten välisissä vertaistukiryhmissä. Tästä syystä haastateltavien oli vaikea arvioida vertaistuen merkitystä lapsen psyykkiseen ja sosiaaliseen kasvuun. Lisäksi vastauksissa korostuu kaikkien lasten välinen vertaistuki eikä niinkään vammaisten keskinäinen tuki. Vastauksissa korostuu myös paljon lapsen oma persoonallisuus ja luonne sekä se, kuinka sosiaalinen ja ulospäin suuntautunut lapsi on, joita ei voida arvioida vertaistuen näkökulmasta.

Toisaalta haastatteluita analysoidessamme nousi esiin muutamia ajatuksia siitä, miten vertaistuella voidaan tukea lasten kasvua ja kehitystä integroidussa erityisryhmässä. Olemme jakaneet saadut tulokset kahden pääteeman alle: psyykinen kehitys ja sosiaalinen kehitys.

8.2.1 Psyykinen kehitys

Vertaistuen merkitys nähdään ennen kaikkea minäkuvan ja itsetunnon kannalta tärkeänä. Oman vamman tuoma rajoite saattaa aiheuttaa vertailua, pettymyksiä ja ärsytystä. Toisaalta vammaisen lapsi osaa hyödyntää omia heikkouksiaan sekä näkee muiden lasten vaikeudet toisissa asioissa. Sillä, millaisista kotioloista lapsi on lähtöisin, koettiin olevan suuri merkitys lapsen päivittäisissä vastoinkäymisissä ja niiden yli pääsemisessä.

Vammaiset lapset vertaavat itseään ryhmän tukilapsiin, jolloin tulee pettymyksiä siitä, että vamma estää tai hankaloittaa toimintaa. Toisaalta vammaiset lapset saattavat vahvistaa omaa itsetuntoaan kiinnittämällä huomionsa tukilasten tai toisten vammaisten lasten heikkouksiin tilanteessa, jossa osaa itse paremmin jonkin asian kuin toinen. Ominaisuuksien vertailun koettiin riippuvan lapsen persoonasta ja olevan hyvin yksilöllistä. Vammaisten lasten ver-

tailun nähdään olevan vahvasti sidoksissa siihen, miten lapsi kokee ja ymmärtää oman vammansa ja onko hän hyväksynyt sen.

”Musta tuntuu, että siinä viiden ikävuoden kieppeillä alkaa olla sellainen vaihe vammaisilla lapsilla, et ne hirveen selkeesti huomaa sen oman erilaisuutensa ja ne alkaa vertailla. Tulee sellainen uus vertailuvaihe, sellainen hyvin tiedostettu, ja silloin paljon kysytään omasta erilaisuudesta ja siinä vaiheessa on varmaan hirveen kiva, et siitä puhutaan ääneen ja tunnustetaan se, eikä piilotella.”(Haastattelu 2010.)

Haastatteluista kävi myös ilmi, että lapset saattavat vertailla ja miettiä omaa osaamattomuuttaan hiljaa mielessään. Omat ajatukset saattavat nousta lapsen puheissa esiin vasta kotona, joten vanhempien ja päiväkodin yhteistyö on korostuneesti esillä vammaisten lasten kohdalla. Päiväkodin henkilökunnan tulee olla herkkä lasten tuntemuksille.

Vaikka vammaiset lapset vertaavat omia kykyjään muihin integroidussa erityisryhmässä, esiintyy myös kannustamista. Kavereiden kannustaminen koetaan positiivisena asiana etenkin itsetunnon kehityksen kannalta. Ryhmän rakenteen vuoksi taitojen kehittymiseen kiinnitetään erityisesti huomiota ja pienikin askel eteenpäin huomioidaan. Kannustamista tapahtuu kaikkien lasten välillä. Niin vammattomat kuin vammaiset lapset kehuvat ja antavat hyvää palautetta ikätovereilleen. Lapset ovat taitavia motivoimaan toisiaan, esimerkiksi siirtymätilanteissa. Lisäksi lapset saattavat huomata toistensa taidoissa parannusta ennen aikuista.

Positiivinen ympäristö ja palaute koettiin merkittävänä tekijänä kehityksen kannalta, koska ne luovat pohjaa vammaisen lapsen tasapainoiselle itsetunnolle. Se, että saa kehuja ja kaverit tukevat ja kannustavat, on ensisijaista positiivisen minäkuvan rakentumiselle. Varsinkin lapset, joilla on jokin vamma, koettiin herkemiksi kielteiselle palautteelle ja pettymyksille.

”Jos on positiivinen ympäristö ja saa sitä positiivista palautetta, ni sillontan se on vaan hyväks. Sopivan kokonen ryhmä, ni siin ehtii kaikki yksilöllisesti huomioida ja tekemään juttuja.”(Haastattelu 2010.)

”Kylhän se palaute on hirveen tärkeä. Ja just se minäkuva tulee siitä, et miten sä koet et muut sut näkee ja minkälaista palautetta sä saat siit omasta toiminnasta.”(Haastattelu 2010.)

Omasta vammasta kertominen ja sen jakaminen toisten kanssa tuntuivat olevan myös itsetuntoon vaikuttavia tekijöitä. Nähdyksi ja kuulluksi tuleminen sekä se, että lapsi tuntee kuuluvansa porukkaan, on kaikille tärkeää. Vammaiset lapset saattavat tuoda itseään korostuneesti esille riippuen lapsen persoonasta. Lapset ovat uteliaita ja kysyvät suoraan esimerkiksi toisten lasten käyttämistä apuvälineistä. Vammaiset lapset kertovat yleensä mielellään omista tukitoimistaan, vaikka eivät vielä täysin ymmärtäisikään niiden tarkoitusta. Vammaisen lapsi kokee olevansa arvokas ja hyväksytty, kun toiset lapset osoittavat kiinnostusta tämän ominaisuuksia kohtaan.

”...hän oli semmonen reipas ja osas ilmaista itseään ni me käytiin nois kahdes ryhmäs juttelemassa, kertomas omasta vammasta. Kaikki lapset kuunteli tarkkaavaisesti, ja sit sanoin, et vaikka on vamma ni on paljon leikkejä, joita hän voi leikkiä teidän kanssa. Ni oli ihana huomata, et pihalla tuli muiden ryhmien lapsia juttelemaan ja leikkimään rauhallisesti. Lasten on tärkeä tietää ja lapset kysyy suoraan, ja kun ne saa vastauksen ni ei siin sit oo mitään, et kaikki on saman arvosta.” (Haastattelu 2010.)

Toisaalta se, että toinen lapsi, jolla on sama vamma, ymmärtää toista vammaista ilman sanoja, koetaan tärkeäksi lapsen minäkuvan ja tunneällyn kehittymisessä. Tunne siitä, että ei ole yksin, auttaa lasta hyväksymään oman minänsä kaikkine rajoitteineen.

”...sehän on niiku tunnepuolelle tosi tärkeää et sä saat jonkun, et sä tiedät et on olemassa joku joka on samanlainen ku sä, vaik sä et sitä päivittäin samanaista ihmistä tapais ni sä saat joskus tavata sitä, vaihtaa ajatuksia, kokee et meil on vähä samat jutut ni se on tosi tärkeätä. Mä ite ajattelen et se on tosi tärkeätä.” (Haastattelu 2010.)

Empaattisuus niin lapsissa kuin työntekijöissä on yksi merkittävimmistä asioista, joka nousi haastatteluissa kehityksen kannalta esille. Empaattisuutta opitaan aikuisen mallin kautta, mutta toisaalta sitä ei viedä liiallisuuksiin. Lapsilta vaaditaan heidän koko kapasiteettinsa käyttöön, kun taas vanhemmilla tunnesuhde lapseen on niin vahva, että he antavat helposti lapselleen periksi.

Empatiakyky korostuu integroidussa erityisryhmässä, koska lapset näkevät ja kokevat erilaisuutta. Vammaisilla lapsilla saattaa olla taustalla rankkoja kokemuksia, joiden myötä heidän empatiataidot ovat kehittyneet. Auttamisen ja kannustamisen kautta vammaiset lapset saavat kokea empaattisuutta myös muiden taholta. Toisista välittämiseen kiinnitetään huomiota ja ryhmässä pyritään luomaan tunnelma, jossa kaikilla on hyvä olla.

8.2.2 Sosiaalinen kehitys

Päiväkodissa harjoitellaan vuorovaikutusta ja sosiaalisia taitoja arjen toiminnan keskellä. Vertaistuen merkitystä sosiaaliseen kasvuun on vaikea arvioida, koska kehitystä tapahtuu jatkuvasti vuorovaikutuksellisessa ympäristössä. Lapset saavat erilaisia kokemuksia päivittäin, jolloin itsevarmuus uusissa tilanteissa kasvaa. Toisaalta vertaistuen yksi keskeinen osa-alue on sosiaalinen kanssakäyminen, omien kokemusten ja ajatusten jakaminen.

”Kanssakäymisen kannalta se on tärkeätä, et sen kautta tulee sitä itseluottamusta. Se vahvistaa sellasta itseluottamuksen kautta, et uskaltaa tehdä uusia asioita ja kyl sil on merkitystä.” (Haastattelut 2010.)

Ryhmän toimintaa suunniteltaessa kiinnitetään huomiota vammaisten lapsien omien terapioiden ynnä muiden lisäksi siihen, että jokainen pääsee mahdollisimman paljon osallistumaan toimintaan ja saa tätä kautta monipuolisia kokemuksia sosiaalisista tilanteista. Pienryhmätöiminta koetaan tärkeänä ja sitä pyritään järjestämään mahdollisimman paljon. Pienryhmiä

jaettaessa huomioidaan lasten ikä- ja kehitystasot, ei lasten vammaa. Pienryhmissä koetaan esiintyvän paljon vertaistukea lasten kesken esimerkiksi mallintamisen kautta.

Päiväkodissa yleisin sosiaalisen kanssakäymisen muoto on leikki. Leikki koetaan tärkeänä lapsen sosiaalisen kehittymisen kannalta, koska se on monimuotoista toimintaa. Lapset, joilla on samankaltaisia vaikeuksia, eivät välttämättä hakeudu leikkimään keskenään. Samanlainen vamma saattaa jopa ärsyttää ja aiheuttaa ristiriitoja.

”Oon törmänny sellaisiin tilanteisiin, ollu todistamassa sellaista tilannetta, että toinen samantyyppisen rajoitteen omaava sätti toista, että sä oot vähän tommonen ja miks sun pitää tolleen ja sit itellä oli sama. Oli vaan nii vaikee vielä hyväksyä itessään sitä omaa rajoitetta, et piti vähän pistää toista kuus nolla ja sitten ehkä semmosen jutun kautta oppi vasta hyväksymään sitä omaa, kun mentiin siihen väliin et hei huomaaks et täs ois jotain yhtäläisyyttä et sulla ja hänellä.” (Haastattelu 2010.)

8.3 Vertaistuen kehittäminen päivähoitossa

Vertaistuen kehittämiseen päivähoitossa ei haastatteluun osallistuneilla ollut juurikaan ehdotuksia. Vertaistuki yksinään koetaan liian laajaksi kehittämisen alueeksi. Tuloksissa painottuu ennemminkin vanhempien motivaatio ja kotona toteutettava vertaistoiminta.

8.3.1 Yhteistyö järjestöjen kanssa

Järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö on vierasta haastateltaville eikä siitä ole oikeastaan minkäänlaista aikaisempaa kokemusta. Kuitenkin siitä ollaan erittäin kiinnostuneita. Järjestöillä koetaan olevan paljon vaikutusvaltaa ja mahdollisuuksia erilaisten asioiden, kuten päiväkodissa käytettävien välineiden kehittämisessä. Haastatteluista kävi selvästi ilmi, että järjestöjen aktiivisuudessa päiväkoteja kohtaan voisi olla parannettavaa.

Päiväkodeista löytyy joidenkin järjestöjen esitteitä ja lappusia, mutta konkreettista tietoa ja apua kaivataan. Järjestöjen toiminnasta saattaa löytyä sellaisia osa-alueita, joista myös erityisryhmä voi hyötyä aivan uudella tavalla. Moni kokee, että järjestöillä on paljon annettavaa ja uutta materiaalia integroitujen erityisryhmien toimintaan. Esimerkiksi toivotaan, että järjestöt vetäisivät päiväkodeilla kurseja tai infotuokioita toiminnastaan ja siitä, miten he voisivat auttaa vaikeiden asioiden kanssa kamppailevia lapsia sekä perheitä.

”...mä luulen, et niil vois olla annettavaa. Kyl mä luulen et just joku CP- vamma liitonki kanssa, ni ois hyviä tai ois paljo annettavaa. Sanokaa et tulee pitämään meille kurseja.” (Haastattelu 2010.)

Järjestöjen toiminta koetaan tärkeänä myös perheiden kannalta. Koska päiväkodin työntekijät eivät voi jakaa vanhempien yhteystietoja, pitää kehittää uusia keinoja, joilla perheitä saadaan yhteen. Pelkästään päiväkodin omat tapahtumat, kuten joulujuhlat ja vanhempainillat,

eivät riitä siihen, että aremmatkin perheet tutustuvat toisiinsa. Sellainen perhe, joka todella tarvitsisi apua, ei välttämättä osaa aktiivisesti sitä hakea. Tällöin päiväkodin ja järjestöjen yhteistyöllä on hyvät edellytykset avunantoon. Järjestöjen toiminnasta olisi osaltaan myös hyvä saada enemmän konkreettista kuvaa, jotta selvenisi, millaista työtä perheiden kanssa tehdään. Toisaalta tämän kaltainen toiminta koetaan haastavana asiana juuri vaitiolovelvollisuuden vuoksi.

Lisäksi päiväkotien ja järjestöjen välisen yhteistyön arviointi on hankalaa, koska siitä ei ole kokemusta. Se koetaan alueena, johon pitäisi perehtyä tarkemmin ennen kuin sen merkittävyyttä vertaistuen kannalta voidaan miettiä.

8.3.2 Vanhempien motivaatio

Tuloksista nousee myös esille vanhempien oman toiminnan ja motivaation merkitys vammaisen lapsen saaman vertaistuen määrässä. Osa perheistä on erittäin aktiivisia ja ovat kaikessa päivähoiton toiminnassa mukana sekä saattavat osallistua järjestöjen vertaistukitoimintaan vapaa-ajallaan. Tällaisia perheitä on kuitenkin vähän. Perheiden omaa aktiivisuutta haluttaisiin parantaa, koska väkisin tiedon tuputtaminen koetaan epämieluisana ja turhana.

Perheiden verkostoista tai vammaisten lasten kontakteista toisiin vammaisiin lapsiin päiväkodin ulkopuolella ei ole tietoa, joten ei pystytä sanomaan, saako lapsi vertaistukea muualla kuin integroidussa erityisryhmässä. Haastatteluista selviää kuitenkin se, että perheiden toivottaisiin olevan enemmän tekemisissä sellaisten perheiden kanssa, joilla on samankaltaisia kokemuksia. Se, että lapsi näkee toisia lapsia, joilla on sama vamma, on tärkeää. Vanhempien toivotaan huomioivan tämä seikka arjessaankin. Samalla myös vanhemmat saavat itselleen tukea vanhemmista, jotka kamppailevat samojen haasteiden kanssa arjen keskellä.

”Oli semmoinen tyttö, joka pääs kuusvuotiaana vertaisleirille. Ni miten se lapsi oli onnellinen, kun se tuli tänne sen kesän jälkeen. Miten se oli onnellinen, ja sano, et siel oli niitä muita ja kysyin et mitä muita, ni se sano, et niitä, joilla oli niitä jumppia ja niitä niikun mullakin on, et se oli ihanaa.”(Haastattelut 2010.)

Kuitenkin perheiden arki on kiireistä ja tutustuminen toisiin perheisiin koetaan toisarvoisena, jos sen syynä on ainoastaan lasta koskeva vamma. Motivaation ja vertaistuen tarpeen tulisi olla suurempaa, jotta perheet alkaisivat tehdä tuttavuutta enemmän myös päiväkodin ulkopuolella. Toisaalta päiväkodissa järjestettävät tapahtumat ja koko perheelle suunnatut illamat ovat suosittuja ja niihin osallistutaan mielellään.

Vanhempien aktiivisuudesta löytyy erinomaisia esimerkkejä, jotka kuvaavat sitä, mitä hyötyä lasten kускаamisesta toistensa luokse voi parhaimmillaan saada. Vammaiset lapset, jotka niin sanotusti löytävät toisensa ja heille järjestetään aikaa ja mahdollisuuksia olla yhdessä, voivat

olla hyviä ystäviä vielä aikuisena. Tämänkaltaisten syiden vuoksi perheiden oma aktiivisuus koetaan myös huomionarvoisena.

8.3.3 Vertaistuen haasteena lähipäiväkoti-idea ja resurssit

Lähipäiväkotiajatuksen voimistuminen koetaan haasteena vertaistuelle. Lapset pyritään sijoittamaan kotia lähimpänä olevaan päiväkotiin, oli sitten kyseessä vammainen tai vammaaton lapsi. Tämän vuoksi integroiduissa erityisryhmissä ei välttämättä ole lapsia, joilla olisi samankaltaisia rajoitteita tai tukitoimia, esimerkiksi ryhmässä saattaa olla vain yksi pyörätuolilla kulkeva lapsi. Kun ryhmässä on erilaisia vammoja, ei vammainen lapsi saa välttämättä tarvitsemaansa vertaissuhdetta toisesta saman vamman kanssa elävästä lapsesta. Tämä koetaan vertaistuen kannalta ongelmana.

”Tääl oli neljä ryhmää, joissa kaikissa oli liikuntarajoitteisia lapsia ja lapset tuli ympäri Vantaata. Ja sitten oli tietysti paljon enempi vertaistukea, oli monta pyörätuolilasta, ja moni käveli dallereilla eli vähän niiku rollareilla tai sitten kepeillä, ni silloin oli semmosta samanlaista vertaistukea enempi.” (Haastattelut 2010.)

”Ei välttämättä löydy vertaistukea, et sit sä voit olla silmätikkuna siinä ryhmässä.” (Haastattelut 2010.)

Vertaistukea koetaan olevan enemmän puhe- ja kuulohäiriöisten ryhmissä, koska niitä on enemmän kuin esimerkiksi liikuntavammaryhmiä. Toisin sanoen hoito on pystytty järjestämään lähipäiväkodissa. Silti lapsella on mahdollisuus saada tukea vertaisiltaan, joilla on samankaltaisia ongelmia kehityksessä. Liikuntavammaiset lapset saavat enemmän kokemusta vertaisuudesta toisten liikuntavammaisten kanssa.

Kuitenkin koetaan, että ryhmien monimuotoisuus ja lasten erilaiset lähtökohdat ovat ryhmän toiminnan kannalta myönteisiä. Päiväkodin valintaan vaikuttavat useat eri seikat ja ryhmien kokoonpanoja pohditaan tarkasti ennen uuden toimintakauden alkamista. Vertaistuen näkökulmasta ryhmien kokoamista voitaisiin suunnitella enemmän. Kaikilla lapsilla tulisi olla joku, jonka kanssa jakaa omia ajatuksia ja tunteita, joita oma vammaisuus saattaa herättää.

”Kun valitaan päiväkotiin lapsia, niin mietitään, et onks tää paras paikka vai onko joku sellanen, missä on vaan erityislapsia. Yritetään saada kaikille lapsille toimivat ryhmät.” (Haastattelut 2010.)

Yhtenä suurimpana ongelmana niin vertaistuen kuin ylipäätään toiminnan kehittämisessä koetaan resurssipula. Kaikki perusarjen toiminnasta poikkeava suunnittelu ja kehittäminen tulisi tehdä työajan ulkopuolella, mikä on haastavaa työntekijöiden motivaation ylläpidon kannalta.

Henkilökunnan sitoutumisen lisäksi vertaistuen kehittäminen vaatisi rahaa. Haastatteluista nousee vahvasti esiin kehittämisen taloudellinen puoli. Mikäli rahaa olisi rajattomasti käytös-

sä, kehitettäisiin toimintaa jatkuvasti. Jo esimerkiksi päiväkodilla järjestettävät vanhempainkahvilat vaativat rahallista panostusta, mikä saattaa aiheuttaa resurssivajeen jossakin muussa.

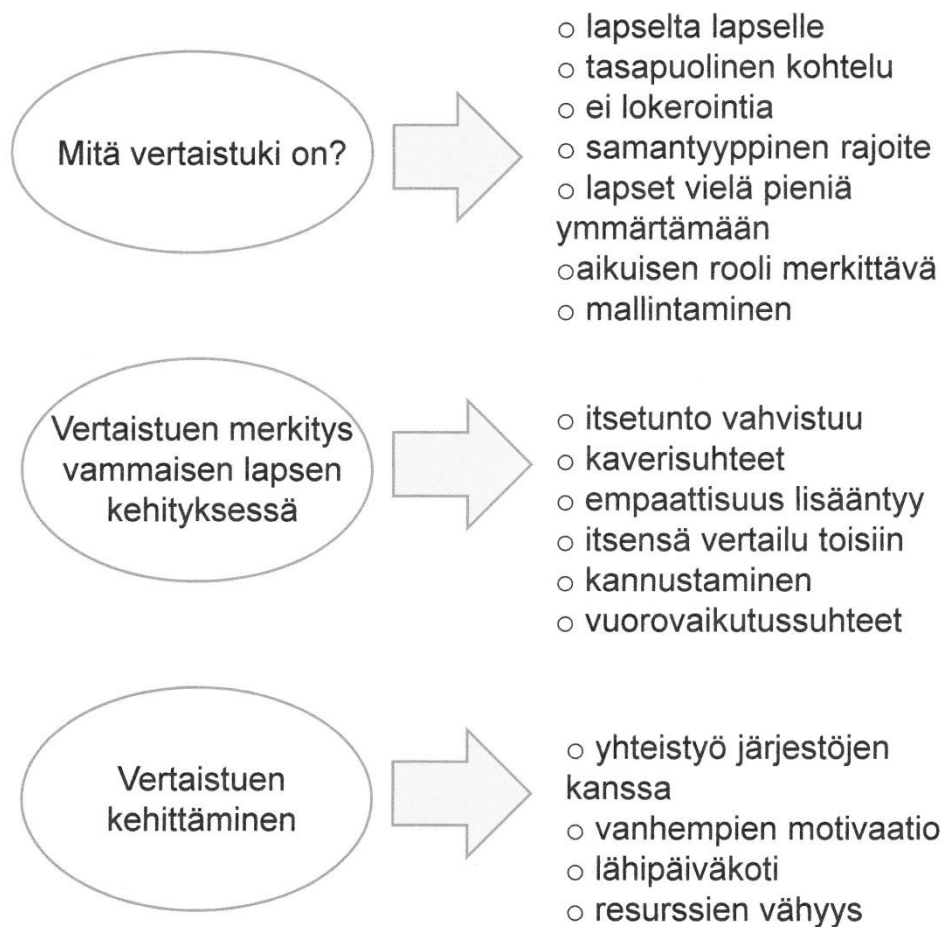
”Se on varmaan vähän niinkun semmonen aika kysymys, et sit se pitäis tehdä ylitöinä. Kaikki on niin kiireisiä.” (Haastattelu 2010.)

9 Yhteenveto tuloksista

Kuvassa 1 on selkeytetty ja tiivistetty tutkielmamme keskeisimmät tulokset. Lasten välinen vertaistuki nähdään siis kaikkien lasten välisenä, vammaisuudesta tai vammattomuudesta riippumatta, yhdessä olemisena ja tekemisenä, toiselta mallia katsomisena sekä arkipäivän olemisena. Tärkeämpänä päivähoidossa pidetään lasten tasa- arvoista kohtelua kuin vammaisten lasten välisen toiminnan tukemista tai korostamista. Päiväkoti- ikäisen lapsen koetaan olevan vielä liian pieni ymmärtääkseen vertaisen merkitystä. Tämän vuoksi lasten vertaistuki nähdään aikuislähtöisenä toimintana.

Vertaistuki lapsen psyykkistä ja sosiaalista kehitystä kannattelevana tekijänä koetaan tärkeäksi. Päivähoidossa lapsi oppii ja kehittyy vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Toisten lasten läsnäolo, kannustus ja auttaminen motivoivat vammaista lasta ylittämään omia rajojaan sekä edesauttaa positiivisen minäkuvan muodostumista. Lapsi oppii luottamaan itseensä ja toisiin lapsiin leikkien ja muun toiminnan ohessa. Lapsi tulee tietoisemmaksi itsestään kaikkine piirteineen ja oppii hyväksymään omat rajoitteensa vertaissuhteiden eli toisten lasten avulla.

Vertaistuen koetaan toimivan päiväkodissa hyvin eikä sen kokonaisvaltaista kehittämistä nähdä aiheelliseksi. Arjessa keskitytään mieluummin pienempien osa-alueiden, kuten sosiaalisen kanssakäymisen, korostamiseen. Vertaistoiminnan tärkeyttä päiväkodin ulkopuolella korostetaan paljon, mikä edellyttää vanhempien sitoutumista esimerkiksi järjestöjen toimintaan. Päivähoidon puolella järjestöjen näkyvyyden toivotaan kasvavan esitteistä konkreettisempaan toimintaan. Toisaalta resurssien ollessa vähäiset järjestöjen osallistuminen päivähoiton arkeen sekä kehittäminen ylipäätään nähdään vaikeana toteuttaa.



Kuva 1: Tulokset tiivistettynä

10 Pohdinta

Haastatteluihin valmistautuessamme ja niitä tehdessämme oli meillä itsellämme selkeä ajatus siitä, mitä vertaistuki on ja mitä se edellyttää toimiakseen. Oletimme saavamme haastateltavilta samansuuntaisia ajatuksia vertaistuesta ja sen toteutuksesta päivähoitossa. Huomasimme kuitenkin, että vertaistuki voidaan mieltää usealla eri tavalla. Sitä voidaan myös toteuttaa soveltaen vertaistukea tarvitsevien tarpeiden sekä iän mukaan.

Tuloksista keskustellessamme ja niitä kirjatessamme pohdimme paljon sitä kumoavatko integraatio-ajattelu ja vertaistuki toisensa. Haastateltavat painottivat erittäin vahvasti sitä, että kaikkiin lapsiin suhtaudutaan samalla tavalla eli kaikki ovat samalla viivalla. Lasten erityispiirteitä ei haluta korostaa eikä lapsia erotella ryhmiin jonkin erityisen ominaisuuden perusteella. Kuitenkin teoriaan tutustuessamme vammaisten keskinäinen vertaistuki korostui selkeästi. Voiko siis vertaistukea täysin vertaisten kesken esiintyä integroidussa erityisryhmässä, jos vammaisten keskinäisen toiminnan tukeminen koetaan luokitteluksi ja eriarvoistamiseksi?

Vaikka haastatteluissa pyrimme kysymään juuri vammaisten lasten välisestä vertaistuesta, tuntui se olevan arka asia haastateltaville. Vammaisten lasten ohjaaminen leikkimään keskenään koettiin epämieluisaksi, koska silloin voitaisiin ajatella, että he ovat eri asemassa kuin terveet lapset. Integroidussa erityisryhmässä työskentelevälle lasten tasa-arvoisuus ja mallista oppiminen korostuivat niin vahvasti, että pelkästään vammaisista lapsista koostuvaa pienryhmätoimintaa ei nähty lapsen kehitystä kannattelevana tekijänä. Toisaalta haastateltavien omilla kokemuksilla tuntui olevan suuri vaikutus siihen, miten he vertaistukeen suhtautuvat.

Toteutuakseen vertaistuki kuitenkin vaatisi sen, että lapsille varattaisiin aikaa ja tilaa jakaa omia tunteitaan ja kokemuksiaan toisten kaltaistensa kanssa. Kuten aiemmin teoria osuudessa olemme tuoneet esiin, vertainen on henkilö, jolla on samanlaisia erityispiirteitä tai erityistarpeita. Vaikka lapset koettiin vielä liian pieniksi täysin ymmärtämään vertaistuen merkitystä, voi siitä olla tiedostamattomasti hyötyä, kuten joissakin haastatteluissa tuli esille.

Vertaistuen onnistumisen kannalta lasten samanarvoisuus ja tasavertaisuus ovat avainasemassa (Kinnunen 2005: 35). Ovatko siis vammaiset lapset ja tukilapset todella tasavertaisia keskenään niin, että vertaistukea voisi muodostua vammattoman ja vammaisen lapsen välillä? Toki vertaistuki voi olla muutakin kuin eri vammojen kautta syntyvää ajatusten vaihtoa, tukea ja kannustusta. Mutta entä silloin, kun lapsi tarvitsee kokemuksen siitä, että on olemassa lapsia, joilla on samankaltaisia rajoitteita.

Tasavertaisuus käsitteenä on sellainen, että sen voi ymmärtää monin eri tavoin. Lapset ovat kyllä ryhmässä aikuisen näkökulmasta tasavertaisia ja heitä kohdellaan samanarvoisina. Toteutuuko tasavertaisuus kuitenkin toiminnassa niin, että vammaisen lapsi pääsee olemaan edes jossakin asiassa jonkun kanssa oikeasti tasavertainen. Niin että lapsi huomaa ja ymmärtää, että on toisiakin, joilla on samanlaisia rajoitteita kuin hänellä itsellään ja kokee olevansa heidän kanssaan tasavertainen. Saako vammaisen lapsi tukilapsilta kokemuksen siitä, että toinen on samanlainen kuin minä ja kamppailee samojen vaikeuksien kanssa?

Oppiiko lapsi koskaan hyväksymään vammaansa tai keskustelemaan vammansa aiheuttamista tuntemuksista, jos lapsi integroidaan vammattomien lasten pariin ja kohdellaan samoin kuin vammaatonta? Eikö lapsi tällöin koe olevansa aina se erilainen, jos lapsi ei voi arjessaan viettää aikaa toisten kaltaistensa joukossa? Näihin kysymyksiin vastausten saaminen vaatii keskustelun käymistä vammaisen aikuisen kanssa, jolla on omakohtaisia kokemuksia lapsuudesta ja integroidussa ryhmässä olemisesta.

Perheiden kiireinen arki rajoittaa lasten saamaa vertaistukea kotona. Mikäli vanhemmat eivät itse koe tarvitsevansa tukea toisilta samassa tilanteessa olevilta vanhemmilta, eivät perheet yleensä lähde etsimään vertaistukea ainakaan pienille lapsille. Päiväkodin lasten vanhemmat

näkevät toisiaan ohimennen lasten tuonti- ja hakutilanteissa, jolloin jutusteluun harvemmin on aikaa.

Aito kiinnostus naapurin kuulumisista ei kuulu perussuomalaiseen luonteeseen. Tämä saattaa osaltaan vaikeuttaa perheiden tutustuttamista toisiinsa, vaikka päiväkodeilla tähän käytettäisiinkin resursseja. Suomalaiset kaipaavat ympärilleen ihmisiä, joilla on samat kiinnostuksen kohteet. Pelkän vammaisen lapsen ei koeta olevan perheille yhdistävä tekijä. Voisi kuitenkin olettaa, että lapsesta kuin lapsesta, oli tällä vammaa tai ei, riittäisi keskusteltavaa, vaikka muita yhteisiä mielenkiinnon kohteita ei alkuun olisikaan. Lapsien kautta usein löytyy yhdistäviä tekijöitä ja omien ajatusten jakaminen toisen kanssa on äärimmäisen tärkeää oman jakamisen kannalta.

Haastatteluissa nousi usein esiin puhepuolella esiintyvä vertaistuki. Vertaistuki nähtiin selvästi olennaisena osana kielellisten häiriöiden kanssa työskennellessä. Puhelihäiriöisille järjestetään pienryhmätoimintaa kielenhäiriöiden mukaan ja heille on toteutettu muun muassa Kili-kerhotoimintaa. Jäimme pohtimaan, miksi liikuntavammaiset lapset ovat tässä eriarvoisessa asemassa. Yhtälailla liikuntavammaisen lapsi tarvitsee kokemuksen siitä, että on olemassa muita, jotka kamppailevat samojen vaikeuksien kanssa. Miksi liikuntavammaiset jäävät tästä toiminnasta kokonaan paitsi, jos resurssit riittävät puhepuolella eriteltyihin pienryhmätuokiin?

Toisaalta Vantaalla toteutettava lähipäiväkoti-ajattelu hankaloittaa liikuntavammaisten keskinäisen vertaistuen toteutumista. Lapset valikoituvat päiväkoteihin ensisijaisesti asuinalueen mukaan mahdollisimman lähelle kotia. Toki erityisen tuen tarpeessa oleville etsitään ryhmä, joka parhaiten vastaa hänen tarpeitaan. Kuitenkin vammaisia integroidaan osaksi isoa ryhmää, jossa ei ole muita liikuntarajoitteisia. Vammat hajautuvat eripuolille Vantaata, jolloin vertaisen löytyminen omasta ryhmästä voi olla mahdotonta.

Kehittämissideoina nousi esiin järjestöjen näkyvyys päivähoidossa. Järjestöillä voisi olla paljon annettavaa päiväkodeille, mistä niin työntekijät kuin perheetkin voisivat hyötyä. Perheet jäävät helposti yksin omien ongelmiansa kanssa eikä niihin puututa ennen kuin tilanteesta tulee epätoivoinen. Järjestöt voisivat tehdä enemmän ennaltaehkäisevää työtä päivähoidossa, koska juuri päiväkodeissa useimmiten vanhempien väsymys ja stressi tulevat esille lapsen kautta. Järjestöjen toimintaan osallistumisen kynnyksen saaminen tarpeeksi matalalle on haaste. Tietoa tai apua ei voi tuputtaa, mutta pelkät mainosjulisteetkaan ilmoitustaululla eivät aja tehokkaasti asiaansa.

Inklusiivisuuteen ja integraatioajatukseen kuuluu vahvasti se, että lapset ovat samanarvoisia ja kaikille kuuluu sama opetus samassa ympäristössä ilman minkäänlaista erityiskasvatuksen

leimaa otsassa. Ymmärrämme tämän niin, että täysin vertaisia ei voi tällöin olla. Ryhmissä ei voida järjestää toimintaa pelkästään vammaisille lapsille, jossa nämä voisivat jakaa tunteuksiaan ja kokemuksiaan yhdessä oman kehitystason mukaisesti. Lapset viettävät päivähoitossa suurimman osan päivästänsä, joten päivähoitossa toteutettavalla vertaistukitoiminnalla voitaisiin tukea lapsen kasvua usealla eri osa-alueella. Tästä huolimatta ajatellaan, että vertaistukea tulisi ensisijaisesti saada muualta kuin päivähoitosta, esimerkiksi järjestöjen kautta. Järjestötoimintaan osallistuminen vaatii kuitenkin vanhempien oma-aloitteisuutta ja aktiivisuutta.

Vertaistuen ajatus ei ole täysin selvä eikä sen hyödyistä lapsille ole runsaasti tietoa. Tämä tutkielma todistaa sen, että tietoa aiheesta pitäisi olla enemmän, jotta vertaistuki voisi toimia parhaalla mahdollisella tavalla integroidussa erityisryhmässä, jossa on sekä erityistä tukea tarvitsevia lapsia että tukilapsia. Tutkielmamme osoittaa, että päivähoiton henkilökunnalla on eriävä käsitys vertaistuesta ja sen mahdollisuuksista.

Vertaistuen haasteisiin vastaaminen on äärimmäisen hankalaa, mikäli aiheesta ei ryhmän työntekijöiden kesken käydä keskustelua. Työntekijät ovat sukeltaneet niin syvälle arjen toimintaan, että vertaistuen mahdollisuudet jäävät hyödyntämättä. Vertaistuen toimiminen vaatisi myös resursseja sekä henkilökunnan vankkaa sitoutumista kehittämiseen. Eri vammojen keskittäminen tiettyihin päiväkoteihin yhdessä tukilasten kanssa edesauttaisi vertaissuhteiden solmimista lasten jokapäiväisessä elämässä.

Toisaalta integroinnin tavoitteet ja pääajatus ovat itsessään jo niin tärkeitä ja hyödyllisiä, että vertaistuki jää toisarvoiseksi päivähoitossa. Kuitenkin vammaiselle lapselle vertaisten kanssa toimiminen on tärkeää. Tämän vuoksi vertaistukea tulisi olla ainakin päiväkodin ulkopuolella. Haastatteluista nousi esille, että työntekijät eivät tiedä, miten paljon vammaisen lapsi saa vertaistukea päiväkodin ulkopuolella. Tähän pitäisi kiinnittää erityistä huomiota varsinkin, jos integroidussa ryhmässä vertaistukeen ei ole mahdollisuutta.

Useissa kunnissa on erityispäivähoiton työryhmiä, jotka seuraavat tapahtuvaa toimintaa ja kehittävät sitä mahdollisuuksien mukaan. Työryhmiin kuuluu eri alojen ammattilaisia, joten osaamista pitäisi löytyä. (Pihlaja ym. 1996: 93.) Näitä työryhmiä voisi hyödyntää myös vertaistuen kannalta. Työryhmissä voitaisiin etsiä yhteensopivia perheitä ja tätä kautta löytää lapsille täysin vertaisia lapsia keskenään. Tietenkin taas vastaan tulee vaitiolovelvollisuus ja salassapitosäännökset. Kuitenkin jonkinlainen keino voisi löytyä, jos vertaistuki koetaan merkittävänä asiana vammaisen lapsen kehityksen kannalta.

Jokaisella on omat vikansa ja rajoitteensa. Toisille ne ovat näkyvämpiä tai niitä on enemmän kuin toisilla. Ne eivät kuitenkaan saisi vaikuttaa kenenkään elämään niin paljoa, että elämän

laatu tai mahdollisuudet pärjätä heikkenevät. Jokainen on oma ainutlaatuinen itsensä eli vaikka vammat olisivat diagnosoiltaan samat, ovat ihmiset persooniltaan ja elämänkokemuksiltaan erilaisia. Eikö tärkeintä ole siis hyväksyä omat viat sellaisena kuin ne ovat? Jokainen kehittää itseään sen verran kuin itsestä tuntuu hyvältä eikä yrittää sulautua massaan ja pyrkiä olemaan samanlainen kuin muut. Erilaisuus on mielestämme rikkaus, ei haittaava ominaisuus. Kuitenkin erilaisuuden hyväksyminen itsessä voi olla haastavaa, milloin juuri vertaissuhteista ja -tuesta voi olla suuri hyöty ja niistä voi muodostua jotain erityistä.

11 Prosessin arviointi

Opinnäytetyöprosessimme on ollut pitkä ja työläs, ajoittain myös tuskallinen taival. Vastoin käymisiltä emme ole välttyneet, mikä osaltaan on vaikuttanut työmme etenemiseen suunnitellussa aikataulussa. Seuraavassa arvioimme omaa onnistumistamme tutkielman eri osa-alueilla.

11.1 Luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole yhtä yhtenäistä linjaa. Keskeisintä on arvioida tutkimusta kokonaisuutena eli tutkimuksen osien on oltava sidoksissa toisiinsa. Luotettavuutta arvioitaessa tulee huomioida mitä ollaan tutkimassa ja miksi, tutkijan sitoutuminen tutkittavaan aiheeseen ja kiinnostus aihetta kohtaan. Lisäksi on huomioitava aineiston keruun luotettavuus: millä menetelmillä aineistoa kerätään ja kuinka haastattelut tallennetaan. (Tuomi ym. 2009: 140.) Eskolan & Suorannan (1998:211-212) mukaan luotettavuutta arvioitaessa tutkijan on tärkeintä tiedostaa itse olevansa merkittävin luotettavuuden kriteeri, koska laadullinen tutkimus sisältää paljon tutkijan omia henkilökohtaisia pohdintoja ja omaa persoonaa.

Olimme erittäin kiinnostuneita tutkielmamme aiheesta, koska se oli vieras, mutta tärkeä tulevaisuuttamme ajatellen. Kiinnostus aiheeseen kasvoi tutkielman aikana, koska tietoa tuli enemmän, mikä herätti taas uusia kysymyksiä. Luotettavuuden kannalta on kuitenkin tärkeää huomioida tutkimukseen sitoutuminen ja vaikka aihe on mielenkiintoinen, tutkielmaan sitoutuminen olisi voinut olla kummankin osalta tiiviimpää. Henkilökohtaisessa elämässä tapahtuneet muutokset vaikuttivat työn kannalta negatiivisesti sitoutumiseen, mikä saattaa vaikuttaa myös tuloksiin.

Aineistoamme pidämme kuitenkin luotettavana, koska haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Tarpeen vaatiessa olemme pystyneet palaamaan haastatteluihin ja niistä saamaamme materiaaliin kerta toisensa jälkeen. Tosin on huomioitava se, että itse haastatteluiden nauhoittaminen ei vielä varmista aineiston luotettavuutta. Aineiston luotettavuuteen vaikuttavat myös, miten se on käsitelty, analysoitu ja ovatko siitä tehdyt johtopäätökset päteviä. On siis

hyvin mahdollista, että olemme ymmärtäneet jonkin asian väärin tai emme ole osanneet tuoda työssämme tiettyä pointtia tarpeeksi hyvin esille.

Tuomi ym. (2009:140-142) mukaan huomioon pitää ottaa myös se, millä perusteella tutkimukseen osallistujat on valittu. Otimme yhteyttä useisiin vantaalaisiin päiväkoteihin, joissa on integroituja ryhmiä liikuntavammaisille. Kuitenkin vain yhdestä päiväkodista löytyi tutkielmaamme sopiva ryhmä, jonka henkilökunta suostui haastatteluihin. Toisessa ryhmässä vastaukset voivat erota jyrkästi, koska tuloksiin vaikuttavat suuresti haastateltavien omat aikaisemmat kokemukset eikä niinkään teoriatieto aiheesta.

Tutkielmaamme osallistuva perhe valikoitui päiväkodin henkilökunnan toimesta. Tämän vuoksi tutkielman luotettavuus voi siis myös kärsiä, koska syy, miksi juuri tätä perhettä pyydettiin osallistumaan tutkielmaan, voi vaikuttaa tuloksiin. Lisäksi toisilla perheillä olisi saattanut olla täysin erilainen näkökulma vertaistuesta ja sen mahdollisuuksista lapsen kehityksen kannalta.

Myös otoksen koko vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Olennaista on huomioida tutkimuksen kesto ja se, miten tutkimustuloksiin päädyttiin. Tutkijan tehtävän on huolehtia siitä, että tutkimukseen on varattu riittävästi aikaa. Luotettavuuteen vaikuttaa raportin selkeys, miten raportti on koottu ja eteneekö se loogisesti. Luotettavuuden kannalta on myös olennaista, että tutkimuksen tekijä ei ole ainut, joka tutkimusta arvioi ennen tutkimuksen julkaisemista. (Tuomi ym. 2009:140-142.) Pyrimme mahdollisimman eheään ja joustavasti etenevään raporttiin, jotta lukijan on mieluisaa lukea tutkielmaamme ja tehdä siitä omia johtopäätöksiä.

Koska tutkielmamme otanta on suppea, ei tuloksia voida yleistää. Tutkimme yhden integroidun päiväkotiryhmän yhtä perhettä, joten tuloksista ei voida tehdä johtopäätöksiä yleisellä tasolla. Samanlaisella tutkimuksella eri yksikössä voidaan saada erilaisia tuloksia. Tutkimuksen avulla saamme suuntaa antavaa tietoa siitä, millä mallilla vertaistuki tämän päivän päivähoitossa on. Eskolan ym. (1998: 66) mukaan laadulliset tutkimukset ovat yleisesti ottaen aina tapaustutkimuksia eikä niiden tavoitteena olekaan tehdä yleistettäviä päätelmiä. Tämän vuoksi on ensisijaista, että haastatteluista saatava materiaali muodostaa kokonaisuuden.

Tutkielmamme teoriaosuudessa olemme käyttäneet lukuisia eri lähteitä. Näin olemme saaneet työhömmä useamman näkökulman käsiteltävistä aiheista, mikä lisää tutkielmamme luotettavuutta. Olemme keskittyneet pääsääntöisesti painettujen lähteiden käyttöön, mutta olemme hyödyntäneet myös Internetistä löytyviä lähteitä. Olemme pyrkineet valikoimaan lähdekirjallisuudesta mahdollisimman uusia teoksia, jotta tutkielmassamme käyttämämme tieto vastaisi tämän päivän näkemyksiä eri asioista. Internet lähteiden käytön suhteen olemme olleet varovaisia ja pyrkineet varmistamaan käytettyjen lähteiden luotettavuuden.

11.2 Eettisyys

Tutkimuksen eettisyys muodostuu useista pikkuseikoista, joista tutkijan tulee olla tietoinen, jotta työ voi olla eettisesti asiallinen. Tutkimuksen tekemisessä on monimutkainen prosessi, johon sisältyy eri vaiheita. Näihin vaiheisiin kuuluu erilaisia eettisiä kysymyksiä. Tutkijan tulee olla tarkkana, että ottaa toiminnassaan huomioon mahdollisimman kattavasti kaikki eettiset ongelmat, jotta niiltä voitaisiin välttyä. Tutkijan tulisi aina korostaa vastaamisen vapaaehtoisuutta. (Eskola ym. 1998: 52, 56.)

Tutkielmaa tehdessämme pidimme jatkuvasti mielessä sosiaalialan ammattieettiset ohjeet, joita noudatimme tarkkaan työmme jokaisessa vaiheessa. Haastateltaville kerrottiin haastatteluiden tallentamisesta ja siitä, mitä aineistolle tullaan haastatteluiden jälkeen tekemään. Korostimme omaa vaitiolovelvollisuuttamme ja raportoinnin anonymisyyttä.

Tutkimusta koskevia eettisiä kysymyksiä mietittäessä tulee ottaa huomioon tutkimusluvan hakeminen, aineiston keruumenetelmät, tutkimuskohteen hyväksikäyttö, tutkijan oman osallistumisen vaikutus tutkimukseen sekä tutkimuksesta tiedottaminen. Eettisyyden kannalta on tärkeää huomata, että tutkijan ja tutkittavan välinen suhde ei voi olla liian läheinen tai esimerkiksi asiakassuhde, koska tutkimuksen tulokset eivät ole silloin luotettavia. (Eskola ym. 1998: 52-53.)

Teimme tutkielmamme päiväkodissa, joka on meille molemmille vieras paikka. Näin pystyimme varmistamaan sen, että meidän suhteemme haastateltaviin oli eettisesti hyväksyttävä. Tutkielmamme osallistunut päiväkotiryhmä ei ole raportoinnista tunnistettavissa. Tutkielmamme varten haimme asiaankuuluvan tutkimusluvan Vantaan kaupungilta.

Haastattelumateriaalia analysoidessamme ja kirjatessamme poistimme tuloksista kaikki mahdolliset tunnistetiedot, kuten koulutus, ikä, työuran pituus ja niin edelleen. Tutkielmamme raporttiin emme eritelleet vanhempien ja työntekijöiden vastauksia, sillä vanhempien haastatteluita oli vain yksi. Näin lukija ei pysty yhdistämään vastauksia yksittäiseen vastaajaan. Lisäsimme raporttiin suoria lainauksia haastatteluista, joten haastateltavana ollut päiväkotiryhmän henkilökunta saattaa mahdollisesti tunnistaa itsensä joistakin lausahduksista. Emme kuitenkaan koe tämän haittaavan työmme eettisyyttä.

Pohdimme pitkään työhöme sopivaa tutkimusmenetelmää. Tutkielman toteutusympäristön ja haastatteluihin osallistuvien kannalta yksilöteemahaastattelu osoittautui sopivimmaksi ratkaisuksi. Näin jokaisella oli mahdollisuus tuoda omat mielipiteensä esiin ja ryhmän kaikki työntekijät pääsivät osallistumaan haastatteluun. Lisäksi haastatteleamalla työntekijöitä ja vanhempaa erikseen varmistuimme siitä, että jokaisella oli mahdollisuus tuoda rehellinen mielipide esiin joutumatta varomaan sanojaan.

Näiden lisäksi omien ennakoasenteiden tunnistaminen ja niiden myöntäminen ovat ehdoton edellytys eettisyyden toteutumiselle. Mikäli omia ennakkoluuloja ei tiedosta tai niitä ei käsittele, voivat ne vaikuttaa tutkimustuloksiin. Tästä syystä kävimme ennen haastatteluita keskustelua aiheemme herättämistä tuntemuksista ja asenteista tutkittavaa ilmiötä kohtaan.

11.3 Tavoitteiden saavuttaminen

Työmme keskeisin tavoite oli määrittää vammaisen lapsen vertaistuki ja selvittää huomioidaanko vammaisten välisiä vertaissuhteita ryhmässä, jossa on myös vammattomia lapsia. Työn tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa JYVÄ-työryhmälle, jotta he voivat kehittää ja laajentaa omaa toimintaansa.

Tuloksia kirjatessamme huomasimme, kuinka vaikea lapsen vertaistuki on määrittää. Jo sana vertaistuki voidaan mieltää monella eri tapaa ja lasten keskuudessa sanalla vertainen tarkoitetaan eri asiaa kuin esimerkiksi aikuisten kanssa työskennellessä. Koemme kuitenkin saaneemme nostettua kyseisessä integroidussa erityisryhmässä toteutettavan vertaistukitoiminnan ydinajatuksen esiin ja sitä kautta vammaisten lasten vertaistuen määrittäminen päiväkodin henkilökunnan ja vanhempien näkökulmasta onnistui.

Yhtenä tavoitteenamme oli tutkia vertaistuen merkitystä lapsen sosiaaliseen ja psyykkiseen kasvuun. Tämän tavoitteen saavuttaminen oli hankalaa, sillä haastateltavien näkemykset vertaistuesta poikkesivat toisistaan. Lisäksi haastateltavat eivät ajatelleet vertaistukea ainoastaan vammaisten väliseksi, joten emme voineet tutkia vertaistuen merkitystä vammaisen lapsen kehitykseen. Toisaalta saimme suuntaa antavaa tietoa siitä, miten vuorovaikutussuhteet sekä lasten niin vammaisten kuin vammattomien välinen vertaistuki edesauttavat lapsen tasapainoista kasvua.

Tavoitteenamme oli saada haastateltavilta kehitysideoita vertaistuen kehittämiseen päivähoitossa. Päivähoitossa toteutettavaan vertaistukeen liittyviä konkreettisia kehittämiskohteita ei noussut esiin, mutta henkilökunnalta nousi muutamia mielenkiintoisia ehdotuksia, joilla vertaistuen hyödyt saataisiin maksimoitua. Järjestöjen osallisuuden suhteen kehittämisessä pääsimme tavoitteisiimme, sillä haastatteluista nousi esiin ideoita ja näkökulmia, joilla järjestöjen ja päiväkotien yhteistyötä voisi kehittää.

Lisäksi halusimme lisätä omaa tietoisuuttamme vammaisuudesta ja vammaisten lasten kanssa työskentelystä. Koemme saaneemme runsaasti uutta tietoa, josta on meille apua tulevaisuudessa. Omien asenteiden tunnistaminen ja niistä keskustelu auttoi meitä tavoitteemme saavuttamisessa.

Omiin osaamistavoitteisiin kuului myös eettisyyden vaaliminen, koska lasten vammaisuus on herkkä aihe monelle. Sosiaaalialalla eettisyyteen tulee kiinnittää tarkoin huomiota joka tilanteessa ja tämän vuoksi pyrimme koko ajan pitämään ammattieettiset ohjeet mielessä. Mielestämme saavutimme kyseisen tavoitteen.

Koemme tavoitteidemme olleen saavutettavissa, mutta kerättyjen aineistojen pohjalta tutkimuskysymyksiimme vastaaminen jäi pinnalliseksi. Haastateltavien vahvat näkemykset kyseisessä ryhmässä toteutettavasta vertaistuesta vaikuttivat saatuihin tuloksiin ja niistä käytyyn keskusteluun. Lisäksi vanhempien näkökulma jäi hyvin niukaksi, sillä heitä osallistui vain yksi. Tämä rajoitti osaltaan tulosten moniulotteisuutta ja tavoitteiden saavuttamista. Kokonaisuudessaan olemme kuitenkin tyytyväisiä työstä saamaamme tietoon, sillä tuloksista nousi monia hyviä ideoita ja näkemyksiä, jotka vastasivat työmme tavoitteisiin.

11.4 Toteutuksen arviointi

Monista vastoinkäymisistä ja ajan kesken loppumisesta huolimatta suoriuduimme tutkielman toteutuksesta hyvin. Jälkeenpäin ajatellessamme olisimme tehneet muutamia asioita toisin työmme lopputuloksen parantamiseksi ja raportoinnin sujuvuuden edistämiseksi, mutta kaiken kaikkiaan, aikataulullisista ongelmista huolimatta, koemme saavuttaneemme eheän kokonaisuuden.

Kesän aikana haastatteluiden jälkeen koko opinnäytetyöprosessimme jäi paikalleen junaan. Kumpikaan ei pahemmin stressannut työn etenemisestä ja olimme luottavaisin mielin sen suhteen, että kirjoittamiselle riittää hyvin muutama kuukausi. Kesätauon aikana aihe ehkä hieman katosi mielestä, joten syksyllä työn pariin palaaminen oli todella haastavaa. Opinnäytetyöprosessin uudelleen käynnistäminen vaati kovia ponnisteluja, mikä kostautui loppuvaiheessa pitkinä kirjoitusiltoina.

Jos lähtisimme työstämään opinnäytetyötämme vasta nyt, tekisimme selkeämmän ja tiiviimmän suunnitelman aikataulujen suhteen lisäämällä sinne esimerkiksi välietappeja. Lisäksi varaisimme kirjoitustyölle huomattavasti enemmän aikaa. Toisaalta emme vielä keväällä tienneet tulevista muutoksista henkilökohtaisessa elämässä, joten silloin tekemämme aikataulu vaikutti erittäin realistiselta ja mahdolliselta toteuttaa ongelmitta.

Olisimme halunneet käyttää enemmän aikaa yhdessä kirjoittamiseen, mutta huomioiden tiukan aikataulun ja omissa valmistumistavoitteissa pysymisemme oli meidän tehtävä kirjoitustyötä itsenäisesti. Itsenäinen työskentely oli sujuvaa, sillä työnjako oli selkeä. Näin ollen saimme koottua johdonmukaisen raportin, jossa näkyy molempien panostus ja keskinäinen keskustelumme aiheesta.

Mikäli aikataulu olisi antanut periksi, olisimme perehtyneet paremmin opinnäytetyöhjeistoon sekä käyneet enemmän läpi jo valmistuneiden opinnäytetöitä. Näin olisimme saaneet selkeämmän kuvan heti alkuun siitä, mitä työltä odotetaan. Mietimme pitkään, miten raportista saisi rakennettua mahdollisimman selkeän ja helppolukuisen ja kuinka saamme tutkimustulokset mahdollisimman selkeästi tuotua esiin.

Analysoidessamme haastatteluja huomasimme, että olimme useaan otteeseen haastatteluissa kadonneet itse aiheesta ja kyselleet paljon sellaista, mistä ei tutkielman kannalta ole hyötyä. Toisaalta jotkin lisäkysymykset avasivat uusia näkökulmia aiheeseen ja herättivät yhä enemmän kiinnostusta erityiskasvatusta ja vertaistuen ideaa kohtaan. Seuraavalla kerralla osaamme olla tarkempia aiheen rajaamisessa haastatteluiden aikana emmekä anna omien mielenkiintojen vaikuttaa itse tutkielmaan.

11.5 Yhteistyön analysointi

Opinnäytetyömme on tehty tiiviisti parityönä. Joitakin vaiheita olemme joutuneet jakamaan ajankäytännöllisten syiden vuoksi, esimerkiksi haastatteluiden litteroinnit ja osa raportin kirjoittamisesta. Jokaisessa työvaiheessa näkyy meidän molempien panostus. Sosionomiopintojen aikana olemme tehneet paljon töitä yhdessä, joten meille on muokkaantunut omanlainen työskentelytapa. Lisäksi keskinäinen vuorovaikutus on ollut vaivatonta. Olemme pyrkinneet siihen, että molemmat ovat tasapuolisessa asemassa ja työ saadaan tehtyä sulassa sovussa, niin että kummankin näkökulmat otetaan huomioon koko prosessin ajan.

Keskinäiset keskustelumme haastatteluista nousseiden ajatusten pohjalta sujuivat mutkattomasti. Vaikka näkemuseroja syntyi, pystyimme keskustelemaan niistä ja löytämään molempia tyydyttävän näkökulman. Näkemuseromme syvensivät pohdintojamme, sillä jouduimme perustelemaan toisillemme omia mielipiteitämme ja tätä kautta löysimme uusia näkökulmia ja pääsimme syvemmälle käsiteltävään aiheeseen.

Olemme toimineet toistemme motivaattoreina vuoronperään. Toisen kadottaessa oman intonsa ja motivaationsa työn tekemiseen, on toinen antanut itsestään kovemman panoksen ja näin auttanut kimmokkeen löytymisessä. Toisen kannustus ja panostus työn eteenpäin viemiseksi ovat pakottaneet ottamaan itseään niskasta kiinni ryhtymään töihin. Voimme todeta, että ilman toistemme tukea tutkielmamme ei olisi valmistunut sovituksessa aikataulussa.

Keskinäisen yhteistyömme lisäksi olemme tehneet yhteistyötä JYVÄ- työryhmän kanssa. Työryhmä otti meidät hyvin vastaan ja heidän kanssaan keskustelu oli vaivatonta. Koska JYVÄssä on monta toimijaa mukana, koimme mielekkääksi sen, että työryhmältä nimettiin meille yhteyshenkilö. Tämä helpotti yhteydenpitoa etenkin prosessin alkuvaiheessa. Olisimme kuitenkin suunnitelmavaiheessa toivoneet JYVÄltä enemmän palautetta tai tarkemmat rajat, jotta

olisimme varmistuneet työmme tavoitteiden oikeasta suunnasta. Lisäksi pieni painostus JYVÄn suunnalta työn etenemisestä olisi ehkä auttanut raportoinnin etenemisessä. Toisaalta JYVÄ-työryhmällä ei ollut tarkkaa deadlinea työmme valmistumisen suhteen, vaan aikataulut oli meidän omista tavoitteistamme kiinni.

12 Jatkotutkimusaiheita

Tutkielmaa tehdessä meille heräsi muutamia uusia näkökulmia, joita olisi mielenkiintoista lähteä tarkastelemaan. Yksi ehkä eniten meitä puhututtanut teema on syrjäytymisen ehkäisy vertaistuen avulla. Mietimme paljon vertaistuen merkitystä siihen, miten lapsi oppii sopeutumaan yhteiskuntaan omana itsenään, erilaisena yksilönä. Pienten lasten sosiaalisia suhteita tutkiva tutkimusprojekti on tehty 2000-luvun alussa, mutta kyseisessä tutkimuksessa mielenkiinnonkohteena olivat kaikki pienet lapset ja siinä keskityttiin enemmänkin kaverisuhteongelmiin, kuten torjuntaan, kiusaamiseen ja syrjään vetäytymiseen, ei niinkään vammaisten lasten syrjäytymiseen toisista lapsista, vammaisista tai vammattomista. (Laine & Neitola 2002: 3-6.) Olisikin mielenkiintoista tutkia sitä, miten vertaissuhteet vaikuttavat syrjäytymisen ehkäisemiseen integroidessa vammaisia peruspäivähoitoon.

Voitaisiinko vertaistuella ennalta ehkäistä vammaisen tai muuten erilaisen ihmisen syrjäytyminen valtaväestöstä? Toki integroimalla erityistä tukea tarvitsevia niin sanottujen normaaliin joukkoon edesautetaan yhteiskuntaan sopeutumista, mutta voidaanko vertaissuhteilla ehkäistä syrjäytymistä. Viime vuosina on korostettu paljon varhaisen puuttumisen tärkeyttä lapsen tasapainoisen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. Voisiko vertaistuki toimia osana varhaista puuttumista syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta? Onko yhteiskunnan asettamat haasteet helpompi kohdata tietäen, että ei ole yksin oman vammansa tai muun erityispiirteen kanssa? Auttavatko lapsuudessa solmitut ystävyssuhteet sopeutumaan yhteiskuntaan ja selviytymään sosiaalisista tilanteista aikuisiällä?

Eri terapeutit tekevät paljon työtä päiväkodeissa ja ovat tekemisissä perheiden ja lasten kanssa viikoittain. Jatkotutkimuksen kannalta olisikin mielenkiintoista päästä haastattelemaan terapeutteja ja kuulla heidän näkemyksiään vertaistuesta. Miten vertaistuki nähdään lapsen kehityksen kannalta? Voiko se vaikuttaa kehitykseen myönteisesti? Kokevatko terapeutit integraation hyväksi malliksi päivähoitossa lapsen kasvua ja kehitystä ajatellen? Terapeuteilta voisi myös saada hyödyllisiä ideoita vertaistuen kehittämisen näkökulmasta.

Tärkeintä lasten vertaistuen tutkimisen kannalta olisi saada vammaisten lasten mielipiteet ja näkemykset esille. Lasten haastatteleminen kyseisen aiheen tiimoilta on kuitenkin haastavaa, ellei jopa mahdotonta. Haastatteleminen ei välttämättä riitä, sillä lapset eivät vielä itse ymmärrä vammansa astetta tai näe vertaistuen tärkeyttä. Tutkijan tulisi osata soveltaa eri tutkimusmenetelmiä, jotka soveltuvat lasten tutkimiseen. Lasten näkemyksiä voisi lähteä tarkas-

telemaan esimerkiksi toiminnallisin menetelmin. Lasten näkökulman selvittäminen vaatii pitkäaikaista seuranta, kuten leikkien videointia ja analysointia pitkällä aikavälillä. Lasten leikkien analysoimisella saadaan paljon uutta tietoa, josta voi olla myös vertaistuen kehittämisen kannalta hyötyä.

Lähteet

Painetut lähteet

Bronfenbrenner, U. 1979. *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Davis, H. 2003. *Miten tukea sairaan tai vammaisen lapsen vanhempia?* Suomen sairaanhoitajaliitto ry:n kustantama teos. *Alkuperäisteos: Counselling Parents of Children with Chronical Illness or Disability*. 1993. BPS Books. Leicester, UK. Sipoo: Silverprint.

Dunderfelt, T. 1990. *Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen*. 9.-13.painos, 2006. Helsinki: WSOY.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino: Jyväskylä.

Hakkarainen, R. 2000. *Perheen ääni. ”Rakas lapsi” - liikuntavammaisen lapsi kertoo elämästään*. Invalidiliiton julkaisu. Helsinki: Invapaino.

Hautamäki, A. 2005. *Kiintymyssuhdeteoria- teoria yksilön kiintymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle*. Teoksessa Sinkkonen, J., Kalland, M. (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. Helsinki: WSOY.

Hautamäki, J., Lahtinen, U., Moberg, S. & Tuunainen, K. 2002. *Erytispedagogiikan perusteet*. Tummavuoren Kirjapaino Oy: Vantaa.

Hilden, R. *Poikia jahdataan adhd- leimasimella päiväkodista alkaen*. Helsingin Sanomat, Mieli-pidekirjoitus. 15.9.2010.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Yliopistopaino: Helsinki.

Ikonen, L. *Lapsesta on tullut tarkkailun kohde päiväkodissa, koulussa ja terveydenhoidossa*. Helsingin Sanomat, Mieli-pidekirjoitus. 14.9.2010.

Jarasto, P. & Sinervo, N. 2000. *Elämää varten. Alle kouluikäisen lapsen maailma*. 3.painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kinnunen, T. 2006. *Vertaistuki erityislapsen vanhempien voimavarana*. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisu. Kasvatustieteen pro gradu - tutkielma. Tampere: Juvenes Print Oy.

Laine, K. & Neitola, M. (toim.) 2002. *Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä*. PAINOSALAMA Oy: Turku.

Lummelahti, L. 2004. *Tavoitteena vahva itsetunto*. Teoksessa Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.) *Eryityskasvatus varhaislapsuudessa*. Juva: WSOY.

Moberg, S. 2001. *Integraation ja inklusiivisen ideologia ja kehittyminen*. Teoksessa Jahnukainen, M. (toim.) *Lasten erityishuolto ja - opetus Suomessa*. Juva: WS Bookwell Oy.

Mäkelä, J. & Mäkelä, A-M. 1998. Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys sairaan ja vammaisen lapsen elämässä. Teoksessa Saarinen, E. (toim.) Sairaan ja vammaisen lapsen hyvä elämä. Helsinki: Oy Edita Ab.

Mäkelä, J. & Tossavainen, T. 1999. Erityispäivähoitoa - kenelle ja miten? Selvitys Vantaan päivähoitossa olleista erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevista lapsista vuodenvaihteessa 1997-1998. Vantaan kaupunki. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan julkaisuja.

Määttä, P. 1999. Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Pihlaja, P. & Svärd, P-L. 1996. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Porvoo: WSOY.

Repo, M. 2004a. Vammaisuus eri näkökulmista. Teoksessa Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Malm, M., Matero, M., Repo, M., Talvela, E-L. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Repo, M. 2004b. Historiasta nykypäivään. Teoksessa Malm, M., Matero, M., Repo, M., Talvela, E-L. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Siltala, P. 1998. Miten lapsen käsitys itsestä muodostuu ja kehittyy? Teoksessa Saarinen, E. (toim.) Sairaan ja vammaisen lapsen hyvä elämä. Helsinki: Oy Edita Ab.

Tamminen, T. 2004. Olipa kerran lapsuus. Juva: WS Bookwell Oy.

Thuneberg, H. 2006. Psykkinen hyvinvointi varhaislapsuudessa. Teoksessa Kontu, E. & Suhonen, E. (toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu laitos. Latvia: Tammi.

Viitala, R. 2000. Integraatio ja sen toimivuus lastentarhanopettajien arvioimana. Jyväskylän yliopisto. erityispedagogiikan laitos. Research reports 72.

Viitala, R. 2004. Ideologisia ja pedagogisia lähtökohtia erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa toimittaessa. Teoksessa Pihlaja, P. & Viitala, R. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Juva: WSOY.

Viittala, K. 2006. Lapsuus ja erityinen tuki päivähoitossa. Teoksessa Kontu, E. & Suhonen, E. (toim.) Erityiskasvatus varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Tammi.

Sähköiset lähteet

Jyvä. 2010. Jyvässä on vertaisvoimaa ja energiaa. [WWW- dokumentti.]
<<http://www.jyvatoiminta.fi/>> (Viitattu 9.5.2010.)

Koivunen, H. 2006. Integraatio päivähoidossa - lastentarhaopettajien käsityksiä integraatiosta päivähoidossa. Diakonia- ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. [WWW- dokumentti]. <http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Helsinki2006/3f67ca_Helsinki_Koivunen_f1644.pdf> (Viitattu 13.5.2010).

Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36. Päivähoitolaki 7a §. (31.12.1985/1119). Finlex. [WWW-dokumentti]. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>> (Viitattu 10.5.2010).

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [WWW-dokumentti]. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_1.html>. (Viitattu 5.10.2010).

Saloviita, T. 2010. Inklusio eli ”osallistava kasvatus”. [WWW- dokumentti]. <http://users.jyu.fi/~saloviit/tutkimus/inclusion.html#MIT%C3%84_%E2%80%9DINKLUUSIO%E2%80%9D_TARKOITTA_> (Viitattu 28.10.2010).

Stakes 2009. Ikääntyneiden, vammaisten, sosiaalisen luototuksen ja lasten päivähoiton tilastokysely kuntiin 2007. [WWW-dokumentti]. <<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Sosiaalipalvelut/lastenpaivahoito.htm#top>> (Viitattu 29.10.2010).

Suomen perustuslaki. Perusoikeudet. 1999. Finlex. [WWW- dokumentti]. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>> (Viitattu 8.5.2010).

UNESCO 1994. The Salamanca statement and framework of action on special needs education. [PDF-dokumentti] <http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF> (Viitattu 18.10.2010).

Julkaisemattomat lähteet

Haastattelut 2010. Integroidun erityisryhmän työntekijöiden sekä erityistä tukea tarvitsevan lapsen vanhemman haastattelut. Toteutettu kesäkuussa 2010 yhteistyö päiväkodissa. Vantaa

Liitteet

Liite 1 Haastattelurunko

Vanhempien/ päiväkodin näkökulma lapsen vertaistukeen

- Miten vertaistuki näkyy lapsen arjessa päiväkodissa?
- Mitä merkitsee olla päiväkodissa?
- Miksi kyseinen päiväkotitoimi on valittu?
- Mitä lapsen vertaistuki on vanhempien näkökulmasta/ päiväkodinhenkilökunnan näkökulmasta?
- Onko vertaistukea saatavilla?
- Minkälaista vertaistukea lapsi saa päivähoitossa?
- Miten vertaistukeen suhtaudutaan?
- Miten vertaistuen hyödyt koetaan?
- (Huomioidaanko vertaistuki ryhmiä kootessa? → kenen tarpeesta lapsi ohjautuu ryhmään?) → päiväkodin esimies

Vertaistuen merkitys lapsen kehitykseen (psykkinen ja sosiaalinen)

- Millainen vaikutus on integroidulla ryhmällä lapsen?
- Millainen vaikutus on vertaistuellalla lapsen kehitykseen?
- Millaisena lapsi kokee itsensä? → vertaileeko muihin lapsiin?
- Miten lasten välinen vuorovaikutus vaikuttaa vammaisen lapsen minäkuvaan/itsetuntoon?
- Miten toiminta tukee lapsen kehitystä?

Vertaistuen kehittäminen

- Minkälaisia haasteita vertaistuellalla on?
- Huomioidaanko vertaistuki ryhmässä? Miten? Miksi?
- Voisiko vertaistukea lisätä / korostaa? Miten?
- Mitä toiveita/odotuksia vanhemmilla päivähoiton vertaistuesta?

Liite 2 Tutkimuslupa



VANTAAN KAUPUNKI
VANDA STAD

VIRANHALTIJAN PÄÄTÖS 32 /2010 1 (3)

Dno KPK 2609/2010/092

4.6.2010

Sivistystoimi
Varhaiskasvatuksen johtaja Sole Askola-Vehviläinen

Tutkimusluvan myöntäminen/ Vammaisen lapsen vertaistuki integroidussa päiväkotiryhmässä

Tikkurilan Laurea- ammattikorkeakoulun opiskelijat Sanna Nyström ja Jenni Rasanen hakevat tutkimuslupaa opinnäytetyön tekemistä varten. Opinnäytetyön aiheena on " Vammaisen lapsen vertaistuki integroidussa päiväkotiryhmässä".

Tutkimusmenetelmänä käytetään teemahaastattelua. Teemat valitaan tutkimuksen viitekehyksen mukaan.

Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia ja kartoittaa vammaisen lapsen vertaistukea perheen ja päiväkodin henkilökunnan kokemuksen sekä näkemysten kautta. Lisäksi tutkijat pyrkivät määrittämään vertaistuen käsitteen lasten parissa. Vertaistuesta vammaisten lasten kanssa on vähän tutkimustietoa. Tutkijat perehtyvät myös siihen, miten vammaisen lapsi muokkaa ryhmän toimintaa ja sen suunnittelua.


Tutkijalle ei luovuteta salassa pidettäviä asiakirjoja ja tutkija on lain mukaan salassapitovelvollinen tutkimuksessa tietoon saamiensa yksilöä ja perhettä koskevien asioiden suhteen sekä hänen tulee huolehtia siitä, että yksittäistä henkilöä tai perhettä ei tutkimuksessa voida yksilöidä. Tutkimuksessa kerättyä tietoa saa käyttää vain tutkimustarkoituksiin. Mikäli tutkimus kohdistuu lapsiin, edellytetään huoltajien suostumista tutkimukseen osallistumiseen.

Päätös:

Päätän,

- 1) myöntää tutkimusluvan Sanna Nyströmin ja Jenni Rasanen opinnäytetyölle aiheena "Vammaisen lapsen vertaistuki integroidussa päiväkotiryhmässä" ja
- 2) että tutkijoiden tulee toimittaa yksi kappale tutkimuksesta sivistystoimeen osoitteeseen: kirjaamo.sivistystoimi@vantaa.fi

Täytäntöönpano: - Sanna Nyström
- Jenni Rasanen
- opetuslautakunta

Päiväys Vantaa 4.6.2010
Allekirjoitus 
Nimen selvennys Sole Askola-Vehviläinen
Virka-asema Varhaiskasvatuksen johtaja